

JEDNO VEČE PRI OGŃU.

Slika sa sela iz dubrovačke okoline.

— K. P. Dominković. —

Kuća, dobro okrečena, diže se samo na jedan tavan. Takove su gotovo sve kuće po našim selima. Uza samu kuću zidano je ognište. A prijelaz iz kuće u nju pokriven je erijepom ili pločom, da brani za rdava vremena. Kod mnogih je kuća sve opasano zidom — avlija.

U samoj smo sredini sela. Zimsko je doba, i to ono kišovito, kad kod nas katkad za čitave mjesece kiša pada, a uz to još i dosadna vlaga, kad se sô u kući u drvenim solarama topi. Vrijeme inače vrlo dosadno i nezdravo.

Na polju duva jaka jugovina, podosta hladna. Razmahuje kišom tamo i amo, pa kad ti treba što preko sela ići, dobro se uvijek, svališ glavu na prsi i zažmuriš na oba oka; jer ti jaki vjetar siplje i vrea sitne kaplje u lice i oči; svejedno kao da te iglama bode. Jadan seljak tada je kod kuće, u pole mu vrijeme ne dâ. Češće izade pred kuću, prekrsti okom nebo u sve četiri strane, ima li nade da popusti, i hoće li igdje ugle dati malo vedra. Želi on tad vedra neba, isto kao za letne žege hladne kiše.

Evo je čitav sahat, da je „Zdrava Marija“ zvonila na matici. Na polju gust mrak, ne vidiš prsta pred okom. Ne čuješ ni da vižlad laje, niti da ko doziva. Samo jaki vjetar huji, premeće kišom i zavija granama; a one se svijaju, otimlju i pucaju; Da proz gusti mrak i sitne kaplje ne dode po koji tračak svjetlosti iz koje kuće u selu, mislio bi da si u pustiñi; sâm bez svijeta.

Do toga su se doba u našoj kući pomolili Bogu i večerali. Domaćica odvela nejačad da spavaju, a domaćin sa starija dva sina ostao još za trpezom, pa s njima razgovara o domaćim poslima. Slaba svjetlost uljanice jedva se odbija o četiri kutna zida, o kojim visi nekoliko svetih ikona i slika najstarijega sina, začesanih kosa, i sa zlatnim lancem preko prsi. Poslao im neki dan tu sliku iz Amerike sa nešto lirâ, da kupe koju vreću muke (brašna) tamo do Božića, i da u nekoliko isplate dug, što su se zadužili, da ga u svijet opreme. Pisao im je da će ih se, ako Bog da, opet sjetiti o Božiću. — Tiho trepteri uljanica i odrazuje se na naborenom licu domaćinovu i onom punom i zdravom njegovih sinova. Vidiš odmah seosku krv, jaku i zdravu, koja nije pokvarena, niti zna za naslade ni pokvarenost širokoga svijeta. Mirni i zadovoljni sjede i razgovaraju. Najviša će im naslada biti, ako popusti kišovito vrijeme.

— Matija, otvori! čuo se jak glas s pola, praćen sa drmañem vratâ u avliji, koja su bila zabravljena, da ih vjetar ne odbije.

Oba sina skoče, izlete u avliju i otvore vrata. Nekoliko njih, nazvav „dobar večer“, zamotani u kabanicu ili struku, ulogoše, te odmah u ognište, u kom je još ogañ gorio. Šarov u ogništu ni da se makne, vičan ovim dolascima. Večeras je naime sijelo u Matije a to je kod nega obična stvar, a u isto vrijeme i čast, jer su kuće glasitije, u kojim se sijela češće drže.

A znate li vi, kako izgleda ognište kod našega selaka? Do samih kućnih vrata, ili preko puta od njih, građeno je to ognište od kakvih 20-25 četvornih metara prostora. Pokriveno erijepom ili pločom, neki od njih imaju a neki ni nemaju odžaka (dimjak). Po samoj sredini ogništa načiñeno je vrlo onisko poprište, jedno dva metra dugo a jedan široko. Na poprištu, na kom lože ogañ, kuhaju hranu i peku domaći kruh, uvijek ima pepela i ugaraka. Sa tri strane poprišta, na nekoliko namještenih velikih kamena navañene su debele trupine dubovine, iste-sane toliko, koliko se ne će svalit s kamena, i da se na njima može nekako sjedati. O jednoj gredi što drži krov ogništa, vise komostre*) i padaju baš u sredinu poprišta izviše ogña. Na-

*) verige.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

dno njih ima jedna kvaka, o kojoj visi kazan, te u njemu kuhaju. Za slučajeve, kad im treba da više stvari kuhaju, imaju gvozdena trepija*), koja oni obično okrenutijem nogama drže pred kućom, kad se sprema nevrjeme, jer da razmeću oblake i ne dadu zlu vremenu. U jednom ćošku ognjišta naslagano je posude za kuhaće, a u drugom opet vidiš, prisloňeno uz začadali zid, nekoliko pocrnelih drvenijeh potporaća, greda i polskog alata. Debela čada, pomiješana s prašinom, uhvatila je crne zidove, iz kojih po gdjegdje strši kameće, jer ne oblijepļeni krećom. U jednom kraju vise pocrnele gusle, a do njih u zidu, pod samom strehom, nekoliko izmazanih i pocijepanih kńiga. To su vam obično narodne pjesme.

Naši gosti večeras, kako dodoše u ognjište, poskidaše pokisnute strńke i kabanice, i objesiše ih o drvene klinove, što su zabijeni u zid među kamećem. Odmah posijedaju oko ognja, te neki griju ruke, a neki, koji su iz daļijeh kuća, izuvaju opanke, te suše okisle noge prama ognju. Na njima traļavo odijelo, pocijepano ili iskrpano sa trista razlićitijeh krpa. Na nogama im debele vunene ćarape, isprepletene na više mjesta, a doña noga, uvita sa još neboliko krpa, nosi ispreprijećane opanke. Tako se selak nosi u radni dan, a u ognjište, gdje dim i onako klapi oći da ti sve suze vrcaju, ne moţe se u svećanom ruhu. Ali tek u svećani dan, pa da ga vidiš! Čista košula bijeli se kao mlijeko. Pod grlom mu zlatne puce, a na njemu svilena daćerma izvezena srmom. Tu mu je daćermicu i djed nosio, pa ona uvijek nova. Crveni, a u nekojih i svileni, pas opasao je tri puta oko sebe, a tri puta oko silaja, u kom su opet zadjedeni noţi srebrnijeh uši i korica. Debeli srebrni singir zavio oko noţeva, a pustio ga malo da mu niz silaj visi, te sve jednako po silaju tuće i zveći. Pod sami silaj zategao je modre svilene gaće (ćakšire), a zaustavio ih pod koljeno. Na nogama crvene papuće, a bijele vunene ćarape podvezao i utegao pod sama koljena. Na glavi mu visoka crvena kapa s velikom modrom kitom; pa kako ti ga, majćin sine, ponosno ide, sve kita oblijeće s pesne na lijevu i bije ga po ramenu i vratu.

*) tronožac.

— Koje je ovo čudo od vremena, ljudi!, da ne će nikako da razvedri, reče jedan između njih, tarući rukom o ruku, iza kako ih je ogrijavao.

— A, proti božjoj ne možemo ništa, reče ozbiljno ali hladno Matija, kao da baš i on o istom misli. Sve će biti kako Bog dâ.

— Da, da, zaredaše ostali, kao da se slažu s Matijom.

U sredini poprišta prska ogañ, a Matija češće navali drva, graña i cjepanica, da bole gori. Puckaju cjepanice, a iz jedne zelene prišti voda, liže plamen i zavija dim; a sve kao da cvili: razgovara se s jednom dušom. U toliko dođe domaćica s ibrikom punim vode, nazove „dobar večer“ i pristavi ibrik uz vatru, da se grije voda i, ako ko ushtije, da mu ispeče kavu. Matija vikne na starijega sina, a on otrči i donese eklenicu (botiļu) vina od puna dva kutla*). Tu nema čaše, svi piju iz jedne boce. Pa niko od njih nema zlu bolest (sušicu), u kam se uprla!

— 'Ajde Nikola, reče Matija jednomu od njih, sve jednako spotičući ogañ; skini to gusala i udri jednu junački.

— Ajà! odsiječe on. Prozebô sam nekako, pa mi je promukô glas. Nego sad će doći Ilija Jankov; zastô je dole u selu, a bio je s nama.

— Pa dok on dođe, 'ajde ti malo, moli ga Matija.

U to viknu neko na vratima, i za malo, evo ti Ilije sa još dva druga, svi zamotani u kabanice.

— Dobra večer, ljudi! nazva Ilija s družinom, skidajući kabanice.

— Bila ti dobra! odazovu svi.

— Baš te čekamo, nastave neki, da nam otpjevaš jednu; znaš ono junački.

Ilija, malo i ohô što ponajbole pjeva i što ima najbolji glas, kao da nije htio odmah da pristane. Nije to tako slušat Iliju da pjeva! Na skoro se predomisli i skide gusle. Prede smolom preko strune gusala i gudala, da mu jači glas daju. Ruke otare o gaće, da ne omrsi strunu. Zavije koñicom strunu, sad jače sad slabije, da ugodi gusle prama svome glasu. I ugodi

*) stara mjera, 1½ litra.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

gusle. Prije nego će zapjevati, hitro premeće prstima po struni, čini ti se same gusle pjevaju. Jedni ga nude vinom, drugi ga sokole. Dok nekako ne oslabi glasom, izvije glavom, protegne gornim životom i ponese tvoj Ilija vilenim glasom:

Sve povrzi, za Boga prioni,
.....
Pije vino Musa Kesegija
U Primorju, u pjanoj mehani.
.....

I pjeva ti naš Ilija vilenim glasom, pa sve izvija pojednako glavom i gornim životom. Oči mu otvorene, ali ne vidi pred sobom ništa do Marka i Muse. A tek oni, te ga slušaju! Bože moj kako ti ljudi slušaju pjesmu i pjevača! Niko od njih da se makne ili da progovori. Stoje kao okameñeni. Prekrstili desnu preko lijeve, navalili desni lakat na desno koleno, a lijevu ruku premetli prô desne noge do samih opanaka, da im se ne omakne sa lijevoga kolena. Junački sokolov pogled prati im svaki pokret pjevača, a uho ne dà ni jednoj riječi uteći. Svaki čas vidiš jednoga da maše glavom, drugoga gdje kùpi bore po čelu, ili je natjerao crne obrve na junačko oko, a ono se svijetli, sija. Strah te od ñega hvata.

— Junak je Musa, al' se ne dà Marko, misli jedan i maše glavom. Čisto mu je žal, što je Musa tako zoran.

— Pa zašto baš u nedjelju Marko da zameće kavgu? promišla drugi i sve kupi bõre po čelu i sagiñe nekako glavu, kao da čeka dok se Marko kurtališe Muse, da ga tad kao ukori: Nedjelja je da se Bogu moliš, a ne da zamećeš kavgu.

Ali tek kad se polome teški buzdohani, ubojita kopla i sablje dimiščije, pa kad oba junaka oskoče koñe i uhvate se letni dan do podne! Vide oni tad, kao pred sobom, oba junaka, gdje se gone po polju ravnome. Gledaju ih, kako se ni jedan ne dà oboriti, već se svaki dočekuje na junačke noge. Vide bijelu pjenu, što je popala Musu Kesegiju, a žale Marka, što je u ñega bijela i krvava. Pa kad se od jednom Marko nade na ledini pod Musom, svi kao jedan, krenu se iz svoga dosadašnjega mirnoga položaja, svaki upre rukama o svoje koleno, ili ih prekrste preko silaja. Namaknu crne obrve na još crñe oči, a iz njih kao da bijes siple. Svi bi sad htjeli, da pomognu

Marku. Ali kad Marko izvadi nože iz potaje, pa raspara Musu od učkura do grla bijela, e tad, kao da im se svalio kamen sa sreca.

— Bre aferim, Kraļeviću Marko! čućeš tad po kojega da kaže.

Prosto im je odlanulo.

I pjeva ti naš Ilija, i gusle s nime, pa jednako izvija glavom i životom, dok u neke ne svrší pjesmu :

A mi družbo zdravo i veselo.

Zdravo da si, u dom domačine!

— Vazda zdrav bio i veselio se! kliknu svi u jedan glas.

— Zdrav bio i veselio mi se! nadoda Matija, pružajući mu botiļu s vinom, koja se već po drugi put natočila. Ala si ga baš junački!

— Evo baš i jesam, reče Ilija primajući vino. Eto sam je s kraja na kraj ispjevô, a da i ne stanem. Vjere mi, ne znam hoće li se i jedan naći, da je i u triput otpjeva, pohvali se Ilija, pa nagne grlom i grličem.

— Junački, junački, pohvališe ga svi što su ga slušali.

— Ala ti ga je bio silan Musa, jaaadan!, reče jedan između njih, produļujući glasom zadńu riječ, kao da hoće da ostale uvjeri, da je Musa baš bio silan.

— Teška brate svome bez svojega, nadoda drugi. Da mu ne bi posestrime vile, valaj ga Marko nikad ne iznese živu glavu.

— Znaš koja je? reče treći, kao da mu je žao, kad bi Marko bio mañi junak od Muse. Rijeću ja tebi i ovu. Zgriješio je Marko što je posjekô ruku Novaku kovaču, a opet smela ga i Nedela; a mislim, drukčije bi se Marko nosio s Musom. Valaj mu ne bi bilo potrebe od vile.

— Nije šala tu megdan dijeliti. Tri srca u nemu, i tri rebra jedno vrh drugoga — upade opet jedan, da se i negova čuje.

— Ostavimo ļudi Musu i Marka, na jednom će Ilija. Evo je već neko doba, a sutra i jest nedela sveta; treba ļudi u crkvu. Nego 'ajdemo spavati.

— Dobra ti je, potvrde ostali, i ustanu sa trupinâ.

— 'Ajte ļudi, ko će još ovo malo vina, u ime dobra puta i počinka. Deder ti Ilija, ti si i zaslužio, reče domaćin, držeći jednako vino u ruci.

WWW.UNILIB.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

— Ne mogu, Matija, više, pio sam ga dosta.

— Popij ti Nikola, da ne ostaje, nastavi Matija, okrenuv se k ņemu.

— Baš me nije ćeif, ali opet ne ću da ti udrem po ruci, reče Nikola; primi vino i nazdraviv domaćinu iskapi ono što je ostalo

Zagruše se ljudi u struke i kabanice, i svak se uputi svojoj kući, da spava i ćeka sutrašni dan — svetu nedjelju.

Dobra noć! — Laka ti bila! To je bila zadna rijeć ove večeri.

Na poļu jednako duva jak vjetar, te premeće kišom i previja granama. Naši ljudi podoše tiho poput sjenâ u miru božjemu, svaki u svoj stan, ni o zlu misleći ni zlo radeći. — Takovi su vam naši seļaci!

Vjetar jednako huji i previja granama. — Misli li on o zlu?!.....

Beč, oktobra 1903.

У
Н
И
В
Р
З
И
Т
Р
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

КРАЉ АСАРХАДОН.

Легенда.

— Лав Н. Толстој. —

Пошто је Асархадон, краљ асирски, победио краља Лаи-лија и његову земљу освојио, разори и попали све његове вароши, становнике отјера у своју државу, ратнике све до једнога погуби, а самога краља Лаи-лија затвори у кавез.

Једне ноћи, док је лежећи на постељи премишљао каквом смрћу да казни Лаи-лија, чу од једном у близини шушањ. Он отвори очи и спази старца дуге свијете браде и блага погледа.

— Ти хоћеш да погубиш Лаи-лија? упита га старац.

— Да, одговори краљ, само не знам како.

— Али ти си сâм Лаи-лије! рече старац.

— То није истина, одврати краљ; ја сам ја, а Лаи-лије — Лаи-лије.

— Обојица сте једно, и ти и Лаи-лије, тврдио је старац, само ти се чини, као да ти сâм нијеси Лаи-лије, а Лаи-лије опет да није ти.

— Како можеш рећи да ми се само тако чини? рече краљ. Ја лежим овдје на мекој постељи окружен покорним робљем, а сутра ћу понова банчити са својим пријатељима: Лаи-лије пак сједи као птица у кавезу, а сутра ће се на кџу превијати с исплаженим језиком, док не пресвисне и пси му љешину не растргну.

— Ти му не можеш живот уништити, рече старац.

— А оних 14000 ратника што погубих и од чијих љешева читаву кулу подигох?... Ја живим, а њих нема више; дакле ја могу и живот уништити!

— Од куда знаш да их нема више? упита га старац.

— Отуда што их не видим. Прије свега они су се мучили, а ја не; они су били утучени, док сам се ја радовао.

— И то ти се само чини тако. Ти си само себе мучио, а не њих.

— Ја те не разумијем, рече краљ.

— А хоћеш ли да ме разумијеш?

— Хоћу.

— Онда први ближе овамо, рече старац указујући на суд пун воде.

Краљ сиђе с постеље и приђе суду.

— Свици се, па уђи унутра.

Асархадон уради како му старац рече.

— Сад пази, чим те почнем полијевати одмах да загњуриш главу, рече старац пунећи канту водом. Затим је наже над краљевом главом, и краљ се загњури.

Но тек што је био под водом, осјети од једном да он није више Асархадон, већ неки сасвим други човјек, и видје себе гдје лежи на богатој постељи крај лијепе жене. И ако је прије тога никада није видио, он је ипак знао да је то његова супруга. Она се диже и ослови га :

— Лаилије, драги супруже, како си од јучерањег рада био тако изнурен да си спавао дуже но обично, то те не хтједох будити, већ сам бдјела над тобом. Али сад је већ вријеме да се обучеш и одеш у дворану, кнежеви те очекују.

И Асархадон, који је из тога цијелога говора разумио да је он главом Лаилије, не само да га то није зачудило, напротив, чудно му је, како да то још раније није знао.

У дворани га дочекаше кнежеви с дубоким поздравом. По његовој заповијести сједоше сви пред њим. Најстарији међу њима почеше говорити, како су доста трпјели увриједу злопакога краља Асархадона, већ да га треба пресрести оружаном мишицом.

Али се Лаилије не слагаше с њима, већ нареди да се пошаљу посланици, да одврате Асархадона од рата. Он лично сазове извјестаи број заслужних људи и рече им, шта да испоруче Асархадону. По том он — Асархадон, који се држи за Лаилија, оде у лов на дивље магарце. Будући му срећа наклоњена убије својом руком два магарца. Затим се врати дома, гдје је сву ноћ банчио са својим пријатељима, пратећи игру ропкиња. Сутрадан изађе по обичају у дворште, гдје га је народ чекао с разним молбама и тужбама, да све спорове лично ријеша. По том оде понова у омиљени лов. И овога је пута била срећа уз њега, тако да је једну лавицу убио, а њена оба лавића живе ухватио. Послије лова

поново је банчио с пријатељима и наслађавао се игром и свирком. А ноћ је проводио са супругом. Тако је проводио дане, чекајући повратак посланика. Тек последије читава мјесеца вратише се они, и то унакажени, с исјеченим носевима и ушима. Краљ Асархадон јавља Лавлију, да ће и с њим то исто учинити, ако му одмах не пошаље жељени данак у сребру, злату и чемпресову дрвећу, и ако не дође лично да му се покори. Лаилије, бивши Асархадон, сазове поново кнежеве на договор. Сви су једнодушно мишљења, да не треба прво сачекати напад Асархадонов, већ одмах на њ заратовати. Сад пристаде и краљ уз њих, и сам се стави на чело војске. Седам су дана пјешачили, и свакога је дана краљ прегледавао и храбрио војску. Тек осмога дана сукобише се обје војске на пространој равници ријечне обале. Лаилијеви ратници храбро су се борили; али Лаилије, бивши Асархадон, видећи гдје непријатељске чете као мрави силазе с планине и поплављују долину, и гдје најзад одржавају превагу — не могаше се више уздржати, већ јурну у бојну вреву звиждећи мачем над непријатељем. Али све бјеше узалуд; док је он имао свега неколико стотина бораца, Асархадонов бројаху на хиљаде. Он сам буде рањен и заробљен.

Девет дана ишао је окован с осталим заробљеницима, окружен Асархадоновим ратницима. Десетого дана буде доведен у Ниниву и затворен у кавез. Ту је много патио, не због глади ни због рана, већ од поруге која му је нанесена и због немоћнога гњева. Нада да ће икада вратити непријатељу све то зло које трпи, сасвим га је оставила. Једно је само у његовој власти, а то је да непријатељу украти задовољство да ужива у његовим мукама. Зато одлучи чврсто, да мушки и хладно поднесе све што га буде снашло.

Већ су двадесет дана како сједи у кавезу чекајући да га погубе. Посматра како му родбину и пријатеље воде на губилиште, слуша лелек измучених жртава, којима су руке и ноге одсјекли или кожу са живога тијела одрли; но он остаје миран, не показујући никакво сажаљење, никакав страх. Гледа како му евнуси воде жену везану, и то Асархадону, који је њу за ропкињу изабрао; али он се ни сада не потужује.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Но гле, сад прилазе два целатова момка, па отварају кавез. Пошто му притегоше јаче ланце на леђима, одведоше га на губилиште поплављено крвљу. Опазив шиљати крвави колац, са кога мало час свукоше мртво тијело његова најбољег пријатеља, Лаилију бѝ јасно да су га за њега спремили. Када му свукоше одијело, он се ужасну видећи то мршаво тијело, које некада бјеше тако снажно и крепко. Два целатова момка шчепаше то тијело за суха бедра и дигоше у вис, да га набију на колац.

»Сад се примиче смрт, уништење«, помишља Лаилије, па заборављајући на одлуку да до краја очува своју мирноћу, стаде гласно јецати и преклињати за милост. Али га нико не слуша.

»Али то је немогуће«, премишља он у себи — »извјесно спавам, и све је то само сан.« И он упне из свих жила, не били се пробудио. »Та ја нијесам Лаилије, већ Асархадон;« стаде он у себи говорити. »Не, ти си Лаилије, а ти си и Асархадон« — чу он гдје неки глас говори, и осјети гдје почињу смртне муке. Он врисну — и у истом часу диже главу из воде. Старац стоји погнут на њим и сипа заосталу воду.

— О, какве муке претрпијех, па како дуго трајаху! повика Асархадон.

— Дуго? одврати старац. Тек што си главу загњурio; погле', још је воде у канти! Јеси ли сада разумио?

Асархадон ћутахше и само укочено пун ужаса гледаше у старца.

— Јеси ли разумио? продужи старац, јеси ли разумио, да Лаилије није нико други до ти, па не само он, већ и ратници које си погубио и животиње које си уловио и на твојим пијанкама појео — да су они ти сам. Ти мишљаше да је живота само у теби, али ја скидох тај варљиви вео с твојих очију и показах ти, да кад другоме зла чиниш — само себи чиниш. Један једини живот јесте у свему, и само један дио тога једнога живота открива се у теби. У том једном дијелу живота, у теби самоме, можеш једино живот усавршити или профућкати, увећати или смањити. Усавршити га можеш само на тај начин, ако раскинеш међе које дијеле твој живот од живота осталих бића, ако их сматраш за себе самога, па их

љубиш. У другоме нијеси кадар живот уништити. Живот свију оних створова, које си ти убио, ишчезао је само твоме погледу, али није уништен. Ти си хтио свој живот да прекратиш, а живот других да уништиш; али то не лежи у твојој власти. За живот нема ни времена ни простора. Живот је један тренутак, и живот је читав низ вијекова. А твој живот као и живот свих видних и невидних бића исти је. Живот је немогуће уништити, или измијенити, пошто је он један једини. Све је друго опсјена и варка.

То рече старац, па га нестаде.

Сутрадан заповједи краљ Асархарон, да се Лаилије и остали заробљеници пусте у слободу, и прекиде кажњавања. Три дана доцније позва к себи свога сина Асурбанихабола, преда му скиптар, а сам оде најирје у пустињу да премишља о свему што је чуо. По том је ишао од вароши до вароши, од села до села, проповиједајући људима да постоји само један живот и да људи само себи зла чине, кад мисле да га чине другоме.

Превео Д. С. Пијаде.

USTRIŠCI IZ SHAKESPEARE-A.

(4)

— Antun Krespi. —

O kralju Ivanu.

Kralj Ivan (rođen g. 1166, okružen g. 1199, umro g. 1216), nazvan „bez zemle“, bio je naj mlađi sin engleskoga kralja Henrika II. Po engleskom pravu kruna je imala zapasti mladog Artura, vojvodu bretaškoga, jer bješe sin Đefreja, starijeg a preminulog Ivanova brata. Otimačina Arturova strica uplete Englesku u rat s Francuskom, s nadvojvodom avstrijskijem i s Papom. U bici kod Anžera kralj Ivan razbi francusku-avstrijsku vojsku, uhvati mladog Artura i baci ga u tamnicu. Pošto je dobar dio engleskoga plemstva priznao Arturova prava, Ivan se ne usudi da ga očitno smakne, već naredi Hubertu, Arturovu čuvaru, da ga potajno umori. Povjest nam tvrdi, da je Artur bio zbilja pogubljen u Ruanu, u Normandiji. Šekspir se, u prevedenoj Pojavi, odvaja od povjesti radi jestetičkih razloga i radi dramatičkog efekta: 1.) Taj se događaj, po njemu, ne zbiva u Francuskoj, već u Engleskoj, u Nómptnu; 2.) Huberat, potaknut milosrdem, krši kraljevu naredbu i, mješte da ubije Artura, hoće da ga oslijepi usijanjem gvoždem; 3.) U III-oj Pojavi istoga Čina Artur bježi iz tamnice, skače s visokijeh zidina kule i ostaje na mjestu mrtav.

Ovi podaci dostaju da čitalac shvati prevedenu Pojavu. Ona je, po mom mnijeđu, među naj lepšijem u dramatu naj lepša, jer pobuđuje u čovjeku naj plemenitije čustvo, koje, filozofski, jedino mimo ostalih ima prava i razloga da postoji: milosrđe. To me je uprav i nagnalo, te je prevedoh, i ako nije jetički toliko pretežna, koliko predašni ustrišci ili glasovite Pojave s Papinijem legatom u istom dramatu. Pa opet sam htio da naša publika dobije pojam, što je Šekspir kano prost čovjek, biva: sreem i osjećajem. A iz prevedene pojave to može čitalac dajbudi naslutiti.

Iz „KRALJA IVANA“.

Čin IV. — Pojava I.

Nosmptn. — Kljjet u kuli.

[Ulazi Huberat i dvije sluge.]

Huberat. Ti mi žári gvožđa usijana,
A ti gledaj da se za sag klepneš:
Kada nogom o zemlju udarim,¹⁾
Vi onada ispanite nadvor
I čvrsto mi sputite za stôčić
Onog máúnka što uza me bude.
Dakle oprez! idite i paz'te!

1 Sluga. Ja se nadam, da imate vlasti,
Što će uzet na se ovo djelo.

Huberat. L'jepé sumné! Vi se ne starajte.
Hajd' za poslom!

[Sluge odlaze].

Nu hod'te, mladiću:

Imao bih da Vam nešto rečem.

[Ulazi Artur].

Artur. Dobro jutro, Huberte.

'bro jutro,

Mali kneže.

Artur. Tako mali kneže,

Koliko je to moguće biti,

A imati toli velih prava,

Da uzbudem i više od kneza, —

Vi ste nešto neveseli.

Huberat. Zajsto,

Veseliji bijah.

Artur. Dragi Bože!

A meni je, da ne b' imô niko,

Osim mene, neveseo biti:

A'no ipak, kad u Franskoj bijah,

¹⁾ U matici je: *when I strike my foot upon the bosom of the ground* — kad ja udrem svojom nogom o *úedra* zemlje — što bi naši bombastično, a ne pjesnički bilo.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Spomiñem se, da mladi gospari
 Neveseli poput noći bjehu,
 Tek za šalu. Imena mi krsnog!
 Kad bih mogô iz tamnice izit,
 Pa da mi je i ovce čuvati,
 Vas dan božji veseo bih bio,
 A bih takav jednako i ovdje,
 Da ne slutim na svojega strica,
 E mi štogod i gore ne snuje:
 On se mene, a ja ñega bojim.
 Je li valda to moja krivica,
 Što se rodih Đefrejevo d'jete?
 O ne, zajsto, nije; a ja rad bih,
 Te je Bôg dô, da sam Vama sinak
 I da Vi me ljubite, Huberte.

Huberat [sobom]. Ako s ñime uzbudem govorit,
 On će svojim nevinim brbljañem
 Moju milost, sada mrtvu, prenut:
 Zato biću nagô i dospjeću.

Artur.
 Zar se bolan ćutite, Huberte?
 Čini mi se da ste danas blijed:
 Rad bih dojsta, e ste malo bolan,
 Pa da mi je sjediti po svù noć
 I uza Vas bdjeti; a veļu Vam,
 Ja Vas ljubim više no Vi mene.

Huberat [sobom]. Ñeg'va riječ osvaja mi grudi. —
 [Dava mu pismo].
 Čitaj ovo, mladahni Arture. —
 [sobom] Ha! što tjeraš, vodurino luda,
 Nemilosnu muku izvan vratâ?¹⁾
 Moram spješit, jeda li iz oči
 Ne bude mi odluka iscurit
 U mekotne ženskadije suze. —
 [glasno] Ili valda ne um'jete čitat?
 Ili nije l'jepo napisano?

¹⁾ Ova dva posljedña stiha, što sam doslovce preveo, u Ruskonija glase:
 Oh! lagrime incessanti varranno od ammollire la mia anima! — U Šlegela
 je tačno.

Artur. Odveć l'jepo za tol' grdnu svrhu.
Zar morate usijanim gvožđem
Obe moje progorjeti oči?

Huberat. Moram, mañće.
I hoć'te l'?

Huberat. I hoću.

Artur. A imate l' srea? Kad bi Vaske
Ištom ono zabořela glava,
A 'no ja bih čelo Vam privijô
Po naj lepšim ubrućićem svojim¹⁾
Što mi ga je knegiña izvezla,
Nit' sam ikad iskô Vam ga natrag;
I svojom sam rukom na ponoći
Vašu glavu držô; i sveudil,
Kô časovi budni oko ure,
Veselio ono teško vr'jeme,
Pitajući: „Je li Vam što treba?“
Jali opet: „Gdje Vas ono boli?“
Jã: „Mogu li štogod Vam ugodit?“
Mnogi sinak kojeg siromaška
Tu bi bio spokojan kićao
I ne šćaše prozboriti s Vama
Nigda cigle ľubežľive r'jeći;
Ali Vama, u Vašoj bolesti,
Jedan knez je dvoriteľem bio.
Vi, dakako, možete promislit,
Ona ľubav vuhvena je ľubav
I sada je nazvati lukavstvom;
Eto tamo, ako Vam se htjedne;
Pa to li je propušteće božje,
Te morate da mi zla činite,
Neka bude, kad je red da bude. —
Hoćete li oči mi iskupsti?
Ove oči, koje nit' su igda
Nit' će igda ni smjerit Vas mrko?

¹⁾ Rašta Talijanac *handkerchief* prevodi *velo*, kad i početnik zna da je to *Schnupftuch*, ne mogu shvatiti.

Huberat.

Ja se zakleh, da ću r'ječ održat,
Te ih moram žarkim gvoždem sažeć'.

Artur.

Ah! Tã niko ne će to izvršit,
Do u ova gvozdена vremena.
Isto gvožđe, nek je usijano,
Kad bi s' ovim očima primaklo,
A 'no moje upilo bi suze
I svoj vatren gñev bi udunulo
U porodu nevinosti moje:
Bi se onda rdom izglodalo,
Samo za to, jer je sadržalo
Onaj ogañ što m' uvr'jedi oči.
Pa zar Vi ste još tvrdega kova
Nego li je i kovano gvožđe?
Da je k meni i andio sišô
Pa mi rekô: Hubert će t' osl'jepit,
A ja ne šćah ni jeziku kojem,
Do Hubertu vjerovati samom,

Huberat. [lupa nogom o tle]. Ovamote!

[Ulaze sluge s užetima, gvoždima i ost.]

Činite što rekoh.

Artur.

O, u pomoć, Huberte, u pomoć!
Jur se moje utruše oči
Na mrk pogled ovih krvnih ljudi.

Huberat.

Dajte gvožđa, veļu, i vež'te ga.

Artur.

Ah! tã čemu toli b'jesno sirov?
Ja se ne ću opirati Vama,
Ja ću stati kano stanac kamen.
Ako Boga znate, o Huberte,
Nemoj dati da me vežu! Nu-der!
Čuj me, Hubert! Otjeraј te lude,
Pa ću sjedat miran kako jagñe:
Ja se ne ću ni maknut ni prucat,¹⁾
Nit' ću cigle prozboriti r'ječi,
Nit' ću gledat gñevno na to gvožđe.

¹⁾ *Nor vince* — niti se ritati (a ovdje: niti se prucat). To Nijemac izostavlja;
Talijanac prevodi: non farò movimenti.

Odaleč'te samo ove lude
I prosto Vi one muke bile,
Što ćete ih udariti na me.

Huberat. Da hajdete: podite unutra:
Neka mi je samac ostat s nime.

1 Sluga. Ja i volim ne prtit se u to.

[Sluge odlaze].

Artur. Što uradih? Viknuo sam dakle
I otjerô prijateļa svoga!
Mrko gleda, ali blago ćuti. —
Vrnite ga, jeda li se prene
Na njegovo milosrđe vaše.¹⁾

Huberat. Hodi, mañče, i spravi se veće.

Artur. Dakle nema nikakvoga lijeka?

Huberat. Nikakvoga, već izgubit oči.

Artur. O moj Bože! — Da j' u Vašem oku

Samo trunak jã zrnce jã prašak²⁾

Jã mušica jã dlačica koja

Jali drugo štogod te ometa

To ćutilo dragoejeno, tada,

Ćuteć kako naj sitnija stvarca

Ondje b'jesni, Vaš opaki naum

Čisto bi Vam grdان svidio se.

Huberat. Je li ovo Vaše obetañe?

Prestanite i jezik za zube.

Artur. O Huberte, ne bi dosta bilo

Da besjede i do dva jezika³⁾

Na obranu jednog tãka oči.

Nemoj reć' mi: drž' za zube jezik,

Ne, Huberte; jali, ako hoćeš,

Tad, Huberte, odreži mi jezik,

Tek da mi je spasti oči svoje:

O, nemoj mi u oči dirati,

Pa da nım se ni za što ne služim,

¹⁾ Ovdje je po gotovo Ruskoni zlo shvatio smisao: l'amico mio ricompaia, onde la sua pietà salvi la vita *al vostro* (amico). — U Nijemca je tačno.

²⁾ *a mote* = trunak, Nijemac izostavlja.

³⁾ *a brace of tongues* nije *di mille voci*, nego: *zweier Zungen*.

- No da uv'jek samo u te gledam!
Nu! takò mi, orude je hladno
I ne bi mi već ni naudilo.
- Huberat. Ja ga mogu ražariti, mañće.
Artur. Ne bi, zajsto; jer je ogañ umro
Od žalosti, što, stvoren za dobro,
Ima zadat nedostojnih muka.
Gle'te i Vi: nema ništa zlobno
U onome žeženom ugļenu;
Dah nebeski udunu mu duha
Te mu prosu na ñegovu glavu
Kajalački pepéo.
- Huberat. Ali mogu
Svojim dahom oživjet ga, mañće.
Artur. Učinite l', hoćete ga samo
Pošitkovit i usijat sramom
S postupaña svojega, Huberte.
Čak će, možda, u oko Vam frenut
I, kò i pas na borbu prisiljen,
Gospara će zgrabit, što ga hucka.')
- Huberat. E, pa dobro: živjećeš i vidjet.')
- Tvoje oči ja taknuti ne ću
Za sve blago što je u tvog strica;
A 'no ipak ja sam se zakleo
I bio sam odlučio, mañće,
Izgorjet ih ovim vlastim gvoždem.

') Talijanac je pogrešno shvatio smisao ovijeh dvaju zadnijeh stihová, što su u mene doslovce prevedeni: *e come cane, che si avventa a combattere, ristarsi col signore, che lor malgrado vorrebbe imitarli.* — Ne razumije se ni što je htio reći. — U Nijemca je tačno.

') *Well, see to live* slabo je ñemački: *Gut, leb'!* — Mnogo je lepše talijan-ski: *Ebbene: vivi e vedi!*

- Artur. O, sada ste nalik na Huberta!
Sve to vr'jeme preličen ste bili.
- Huberat. Mir! i dosta. S bogom! Jer Vaš striko
Ne sm'je doznat da Vi n'jeste mrtvi;
Ja ću nasut lažnijem r'ječima
Ove psine uhode; međù to,')
Lupko d'jete, ti bezbrižno spavaj,
Stalan da te Hubert ne će ucv'jelit
Za sve blago pod kapom nebeskom.
- Artur. O moj Bože! — Hvala ti, Huberte.
- Huberat. Muč'! Ni slovea! — Hod'mo polako:
Mogu za te platit da znaš kako.

[Odlaze].

') Nijemac izostavlja *dogged* (pasji). — Talijanac to prevodi: crudele.

O S V E T A .

(13)

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

XII.

Godine 1543. zahvati maha u Dubrovniku neka bolest influenza, koja je trajala puna tri mjeseca dana. Ona pokosi u samome gradu preko 600 ljudi svakoga staleža, a u Stonu devet desetina naroda pade joj žrtvom. Ovoj pošasti podleže i porodica Antića, te od ňe ostade samo muško dijete, Ivan, koje se bilo rodilo nakon malo vremena iza nesretne smrti starijega Ivana. Ni Ohmučevića nije ova nesreća prištedjela, jer ote iz naručaja gospara Nika milu mu drugaricu, gospođu Anu, ali kao za utjehu ostavi mu malo čedo iza majke, koje on, na uspomenu svoje starije kćerke, prozva Lenom. Po smrti Antića primi gospodar Niko k sebi i malenog Ivana, te ga uzgajaše zajedno s Lenom, kao da mu je rođeni sin.

Jedno zlo ne dolazi nikada samo. Nevjera uništi cijelu gotovo ljetinu, te tako pored pošasti nastupi glad i oskudica po svoj dubrovačkoj državi, i vijeće morade na vrijeme priskočiti narodu u pomoć. Naravno, da su Mlečići, koji su uvijek na Dubrovnik vrebali, gledali se okoristiti ovim nezgodama, te iznenada prisprije u Dubrovnik mletački general Stjepan Tiepolo su 29 galija, od kojih četiri ostavi u Gružu, dvije pred gradskom lukom, a s ostalim brodovljem otide u luku Epidavra, današnjega Cavtata, i tu se zadržā nekoliko dana. Senat, razumjevši na što smjera ta posjeta, pošāle u pohode generalu mletačkom tri vlastelina s darom od 100 dukata, nakon čega Tiepolo zadovoljivši se ovoga puta tim darom, otputuje s cijelim brodovljem u Kotor.

Kao da nije bilo dosta domaćih nevoļa, i dubrovačke trgovce po Turskoj zadesi golema nesreća: posli otidoše od jednom naopako i Dubrovčani izgubiše preko osamdeset hiljada dukata.

I gospodar Niko Ohmučević grdno nastrada, ali sreća po n, što imaše u Mlecima bogata i čestita brata Antuna, koji mu se i ovoga puta nađe u nevoji.

Dubrovački puk, misleći da je svijem onijem nevoľama uzrok trpljenje Židovâ, ili ti, kako su ih oni zvali, Žudelâ u gradu, te da se Bog s njih srdi, stade navalivati na vlastelu da protjeraju iz grada Židove. Senat, da umiri narod, udovoli im i odluči 1545. g. da se iz dubrovačke države prognaju svi Židovi, ali na molbu Solimana ta odluka osta neizvršena.

No dubrovačka vlada, razumijevajući vrlo dobro, da nevoľama treba na drugi način doskakati, ako se hoće narod podignuti, pregnu da proširi trgovinu u gradu i izvan grada i tijekom dade narodu zarade. Radi toga nastojaše da oživi u gradu vunenu trgovinu, koja je gotovo bila na ništa spala, a s druge strane upre da se i vańska trgovina po Balkanu opet osnaži. Novi vezir Sv. Save bješe im zabranio trgovati po povjerenim mu zemľama, ali se dubrovačka vlada obrati s darovima u Carigrad i isposlova potpunu slobodu trgovaňa po svim turskim krajevima. Da bi svoju trgovinu još bolje unaprijedila, nastojala je vlada živjeti u što prijateljskijim odnošajima i s ostalijem državama. Hitrom i domišlatom svojom politikom ona je znala gojiti prijateljstvo Rima i Carigrada, Špaňolske, Francuske i Portugalske, čiji su poslanici više puta u gradu boravili i sveđ lijepo od dubrovačke vlade bili primľeni.

Ujedno je ova vlada, malena po moći velika po djelima, oštro, rekao bih gotovo preoštro, pazila koliko na slobodu svoje otađbine, toliko i na svoj ugled, t. j. da nikakva ustanova, nikakav stalež u državi ne osili toliko, da postane bahat pred vladom mudre vlastele. Odatle nízini česti sukobi s duhovnom vlasti i s nćnim predstavnicima, koji su onda, još više nego sada, htjeli svagdje prisvojiti sebi što više povlastica i što veći utjecaj i u svjetovnijem poslima. Dubrovački domenikanci, ili ti fratri bijeli, bijahu potajno primili jednoga mletačkoga generala, ne obavijestivši ni o čemu vladu dubrovačku. Ne mogavši ih ova, u ondašnjim prilikama, radi toga kazniti, gledaše kako će im se osvetiti. Jednoga dana izade pred vijeće tužba, da domenikanci, pored vladine zabrane, dovoze u Gruž tuđe vino i prodavaju ga. Vlada zaprijeti fratrima da poštuju naredbe, ali se

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

oni na to ne obazirahu, već nastavljahu svoju trgovinu, braneći se da prodaju svoje vino. Kad se radi toga spor zaoštiri, priteče fratrima u pomoć naslovni biskup Mrkana, te udari proklevstvom svu vlastelu, koja su u vijeću glasovala u ovom sporu protiv fratrima, te se božem ogriješila o slobodu crkve. Ovoga puta morala je vlada popustiti i u Rimu potražiti riješenje od proklevstva, koje im papa i udijeli pod pogodbom, da se dokinu svi oni zakoni, koji se kose o crkvenu slobodu. Tek što se ta stvar izgledila, a već bukne nov spor. Te iste godine (1546), Stijepo Zamaña ubi svoga brata i skloni se u samostan frañevački, ali vlada, zaboravivši odmah i svoja obećanja i neprikošnovenost crkvenoga zemljišta, dade ga izvući iz zakloništa i pritvoriti u svoje tamnice. Fratrima zagrajaše, Rim opet prokune svu vlastelu, i Zamaña se vrati u samostan, odakle je kasnije kriomice izašao i pobjegao iz Dubrovnika.

Od nekoliko vremena bijahu se ohladili odnošaji dubrovačke republike prema Mlecima, i senat je tražio prigodu kako bi udovoljio mletačkoj vladi i tako obnovio dobre odnošaje. Tu priliku pruži im mletački poslanik Stjepan Tiepolo, kad se vraćao iz Carigrada, vodeći sa sobom do četrdeset koña. Dubrovačka vlada pričekala ga i ugosti na najsjajniji način; u njegovu počast dade prirediti svečanosti, koje su trajale punih sedam dana, te ga tim tako obaveza, da je Tiepolo na polasku obećao, da će se kod svoje vlade zauzeti za dubrovačke interese.

Kroz ovo vrijeme crkovna je uprava u Dubrovniku tako malaksala, da ju je država morala zamijeniti u izvršivañu nezinc najglavnije zadaće. Česta odsutnost nadbiskupova, raspuštenost nižega svećenstva, dodiri sa više mañe uzburkanim vjerskim novotarijama, humanizam, koji evjetaše u Dubrovniku i bijaše otvorio vrata reformaciji, sve to zajedno bilo je pripravilo zemljište i u Dubrovniku protuvjerskijem novotarijama, i država se morala pobrinuti, kako da tome na put stane već i s toga što se dubrovački puk, odan katoličkoj vjeri, počeo komešati protiv takovu stanju. Već godine 1545. Veliko Vijeće uze inicijativu i pozove generalnoga vikara, da se sastane sa Stonskim biskupom i sa zastupnicima domenikanskoga i frañevakoga reda, pa da najpažljivije istraže, da li ko u gradu i u ostaloj državi ima luteranskih knjiga, i, ako ih nađu, da povedu

istragu i njen uspjeh podnesu Malome Vijeću, da krivac bude kažnjen po crkvenijem zakonima. Kad je Matija Flaccius Illiricus nastojao pismeno skloniti senat na protestanske bludne, ovaj ga s indignacijom odbi i njegove spise dade spaliti. Kasnije se pak tajnom istragom ušlo u trag jednome čovjeku iz Nemačke, koji je nastojao sijati među pukom luteranske bludne. Stvar je imala doći pred inkviziciju, ustrojenu po naredbi Klementa VII. za biskupovađa Trivulzi-a i povjerena Domenikancima, najprije fra Tomi Červi, a kad je ovaj postao Stonskijem biskupom, fra Petru Gučetiću; ali dubrovački senat, ugledajući se u druge katoličke države, kao Mletke i Špađu, pokuša uzeti u svoje ruke, pod crkovnijem plaštom, istraživađe čisto vjerskijeh bludna, a to s toga, da ne bi kler imao prigode uplitati se u državne posle. Ta je bojazan bila pretjerana, jer su inkvizitori bili domaći sinovi i članovi aristokracije, te ih se vlada nije imala rašta bojati. I doista, kad se ustrojio poseban sud, koji je očito posezao u crkovno područje, inkvizitor T. Červa, nije se oprio ovome pokušaju. Stvar je ipak bila prijavljena Rimu, i mješoviti inkvizitorni sud imao je kratak život, a to zbog ovoga uzroka.

Na 27 Februara 1550. dubrovački trgovci iz Skoplja di-goše tužbu na Vlaha Serafina Kabogu radi luteranskih zabluda, te senat nađe se prinuđen, da ga pozove na opravdađe. Baš te godine bila su imenovana tri člana, koja su skupa s vikarom sačinjala inkvizitorski sud, ali od jednom, 26. aprila 1550, senat ne samo ukide imenovađe nego i sva riješeđa koja bijahu u tu svrhu prihvaćena. I tako inkvizicija ostade Domenikancima, ali za kratko vrijeme, jer kad je O. Luka Kravičić naslijedio kao inkvizitor O. Petra Gučetića i poveo istragu proti jednoj sumđivoj vladici, to tako potrese dubrovačku gospodu, da nakon smrti Kravičićeve, upriješe iz petnijeh žila i izvojtšitiše, da inkvizitorni sud bude predan arhibiskupu, s kojim dubrovačkom senatu bijaše lakše vojevati, jer bez velike ne će on proti vlasteli ustajati.

Godine 1552. bukne rat između Karla V. i Francuske. Kad u tome ratu Karlov vojvoda knez Ivan od Cerde napade Tripolis i Gerbi, diže se Pijali-paša i potuče Špađolce, a s njima i Dubrovčane, koji bijahu tada u njihovoj službi. Šest dubro-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

vačkijeh brodova propade sa svom vojskom. Mnogi dubrovački trgovci bijahu ovom prigodom oštećeni, a zli udes zadesi ponovo i gospara Nika Ohmučevića, koji htijući se oporaviti od udara na Balkanu bješe uložio svoj novac u ovu ekspediciju.

U zdvojeću radi ponovnih nesreća u svojijem trgovačkim preduzećima, gospodar Niko, i ako teška srca, odluči se preseliti pod starost u Mletke i preuzeti onamo radnu svoga brata, koji se bješe otrag malo vremena prestavio i kao nežeña sve svoje veliko biće ostavio bratu. Te tako, jednoga dana, zagrlivši svoju malu Lenu i posinka Ivana, gospodar Niko ukrea se s nima na jedan dubrovački brod i zaplovi put Italije.

(Nastaviće se).

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

x.

1. Рјетко нађемо утјехе проти великијем повижењима; ми их заборавимо.

Вовнарг.

2. Срчаност је свјетлост несреће.

Исти.

3. Ко тражи славу са крепости, пита оно што заслужује.

Исти.

4. Два су учења важна: рјечитост и истина; истина да ударимо чврст темељ рјечитости и да се добро владамо у животу; рјечитост, да управљамо понашање другијех људи и да бранимо истину.

Исти.

5. Ко умије да претрпи сваку, може на свашто да се усуди.

Исти.

6. Слогом расту мале ствари, а неслога све поквари.

Латинска изрека.

7. Прегатоцу Бог даје махове.

Његуш.

HISTORIČKO OBJAŠNĚNĚ

(Kraj).

stihova 140-142 Raja XIX. Božanstvene Komedije Dante-ove.

— Vit. Brunelli. —

Sada nastaje pitaње: da li su srpski kraljevi mogli kovati novce, imitujući mletačke? Kako je Republika ustala protivu toga stoprv g. 1282, poslije nego li ih je Uroš I počeo još od 1240 g. kovati?

Na ova pitaња pokušali su još u prošlome vijeku (1750) odgovoriti Fr. Zanetti i Ber. Nani u svojijem raspravama, koje smo prije spomenuli. Prvi tvrdi (str. 21), da su kraljevi raški, kujući novce sa svojijem imenom, bili vlasni upotrijebiti onu kovinsku smjesu, koja im se je više dopadala, a da ne budu za to optuženi kao falsifikatori mletačkih novaca; a Ber. Nani (str. 24) veli, da je Republika ustala protivu srpskoga novca zato, što su srpski groši sve više gubili u dobroti smjese kovinske; zato su bili na štetu nezine trgovine, te je nastojala, da srpski kralj napusti tip mletački. Nadodaje još, da je, analizujući dva groša Uroša I, našao u jednome 88, a u drugome 148 karata skorije (troske, tare, materije, što ostane, kad se kakva ruda istopi), dok su mletački groši imali samo 44 karata.¹⁾ A takovi rezultati slažu se s analizama učińenijem na zagrebačkoj universitatu. U mnogijem Uroševijem grošima dobio se je od prilike ovakav srazmjer: srebra 99·827, mjedi (bakra) 0·028, zlata 0·145; a u mletačkijem dužda Contarini-a, savremenika Uroševa: srebra 96·638, mjedi 3·273, zlata 0·089; u oba dva dakle gotovo ista i jednaka vrijednost. A u nekijem grošima Stefana Srijemskoga nalazimo ova dva ekstrema: srebra 96·022, mjedi 3·557, zlata 0·421 — srebra 92·900, mjedi 4·600, zlata 2·500; dok u grošu dužda Petra Ziani-a, koji je vladao malo prije Stefana: srebra 94·878, mjedi 4·546, zlata 0·576. Iz ovijeh podataka izlazi, da su Stefanovi novci bili mnogo boļi nego li mletački, savremeni ovome kralju. Ali profesor Źulić, proučavajući dva groša istoga kralja Stefana

¹⁾ Otud je u našem narodu ostala do danas predrasuda, pri lijećenju da se traži cekin mletački. (Dr. L. Tomanović).

Srijemskoga, koji su od prof. Ľubića smatrani bili prosto posre-
brenima, našao je u njima ove proporcije: srebra 23·488, mjedi
76·512 — srebra 0·002, mjedi 98·780, zlata 0·003, olova 0·499,
kalaja 0·715. Ovi su novci očito lošije smjese, takovi naime, u
kojima nominalna vrijednost ne odgovara pravoj vrjednoći; te
naravno na ove novce odnose se odluke Mletačke i Dubrovačke
Republike. Pošto se je ovdje imalo posla s novcima jednake
vrijednosti, bilo je prirodno, da je Mletačka Republika htjela
uzeti u zaštitu mijenjanje i trgovinu, istisnuvši iz tečaja srpski
novac, da ne bi neoprezniji primali ga kao mletački ili kao iste
vrijednosti s mletačkim novcem, koji je bio i smjese i te-
žine bolje.

Eto dakle dokaza, da je onaj kralj srpski u Božanskoj
Komediji ili Uroš I ili Stefan Srijemski. Ali smo već vidjeli,
da iz razloga vremena nije mogao biti Uroš I; a Uroš II, dok
dok mu je brat živio, nije imao prava da novce kuje; ostaje
dakle, da je kralj, pod kojijem su se takovi novci kovali, bio
Stefan Srijemski. To potvrđuje i ova okolnost. Prinuden ne-
posrednijem zahtijevanjima Mletačke Republike, on je najpo-
slije promijenio tip svog groša. Naličje (revers) ostalo je ono isto
pređašnje; lice (avers) pak prikazivaše kralja kako sjedi na prije-
stolu sa žezlom u levlci, a u desnici sa državnom kruglom, ili
sa mačem položenijem preko krila. Natpis uokolo kadgod je
ćirilovskim pismenima. Treba još ovome nadodati, da je kovaње
novaca takove slabe smjese moglo biti i bez znaња kraljeva,
jer u Srbiji kovaње to nije bila povlastica državna, nego do-
pust, koji je država srpska davala pod zakup zlatarima, ve-
ćijem dijelom mletačkim, nastanjenijem u raznijem mjestima:
u Novom Brdu, Brskovu, Rudniku, Smederevu (Ľubić, Op. cit.),
gdje su se kovali razni novci.

Oduzevši tako misao oponašanja u smislu falsifikovanja mle-
tačkoga novca, slijedi, da su najstariji komentatori, tumačeći do-
tični stih: Koji ne kuje svoj novac, koji izgleda kao
mletački, tako čist kao mletački — to činili, jer, kao Dante,
dobro poznavahu novčano pitanje između Mletaka i Srbije. I do
toga su istoga zaključka došli svi oni, koji su proučavali srpske
novce od Zanetti-a ovamo, osim komentatorâ Danteovijeh na-
šega doba, koji su snijevali čak, da je i mletački dukat bio

falsifikovan. No pošto otpada falsifikovanje u modernome smislu ove riječi, izlazi da to nije ni glavni znak opačine ovoga kralja. Mi među tijem držimo, da kraljevi, koji se u XIX pjevanju spominju, nijesu zli samo po onome, što im pjesnik ondje pripisuje, nego da ih tijem samo individualizuje kao Alberta Pragom, Filipa Lijepoga lalcom, Karla II čelavošću i t. d. Jer je već Ottimo, kad je razjašnavao naš stih, na to promislio, pošto piše ovako:

„O ovome kralju i o njegovijema može se reći gore i grde, nego li je pjesnik kazao. Imajući sina i od nega tri unuka, bojeći se da mu ne preotmu prijestô, opremi ih u Carigrad caru, svome zetu; u pismu mu preporučí, pošto se govori da mu oni rade o glavi, da ih zadrži u tamnici. I tako i učini. Zbog grozote tamnice otac trojice sinova gotovo izgubi vid; dvojica ga posluživahu, a treći bijaše povraćen djedu. Otac pogubi jednoga od dva sina, a s drugim uteče iz tamnice i povrati se u Rašku, uhvati oca, o kojemu pjesnik govori, te ga umori u tamnici. Poslije toga za kratko je vrijeme vladao, te ga sinovi zamijeniše.“

Osnivajući se i na tu priču, možemo zaključiti, da je opaki kralj Stefan Srijemski sasvim drukčiji od ostalih vladalaca negove rodbine. Jer zaista, ne obzirući se na svu krvavu onu historiju, koju Ottimo navodi, a u kojoj nema ni sjenke istine, nalazimo da je Uroš I bio čestit i slavan vladar, poštovan i cijeñen ne samo u Srbiji, nego pripoznavan dobrijem i od susjednijeh vladara. On bijaše zet Bele IV, kralja ugarskoga, a za tijem Baldovina II, cara carigradskoga; a radi svojijeh slavnijeh djela po smrti bi nazvan Velikijem. Tako isto ni Uroš II nije bio prost vladalac: po ženama bijaše u svojti s Karlom II sicilskijem, s Jovanom Anđelom sebastokratorom tesalskijem, Svetoslavom kraljem bugarskijem, i s Andronikom carem carigradskijem. Ako je pak zapovjedio, da sinu negovu iskopaju oči, to je učinio, jer je ovaj pokušao bio, da oca otme prijestô i krunu; ali ne bi poslušan, nego, šta više, kasnije pozove natrag k sebi sina, te mu dade da vlada nad nekijem zemljama. Poslije smrti udostojio se časti ôtara; te danas u pravoslavnom kalendaru nalazimo na dan 30 oktobra (12 novembra) ime sv. Milutina, kralja srpskoga.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Naprotiv, Stefan Srijemski, stariji sin Uroša I, ostavio je u historiji sramotnu uspomenu. Pohlepan za čašću, nije se zadovoljio kraljevskim naslovom, što mu je otac udijelio još početkom 1271. g., već htjede da kraljevskom naslovu priloži i vlast kraljevsku. Nije se zadovoljio što je oca pokorio svojoj volji, već dade povoda da u državi bukne građanski rat, te, sakupivši oko sebe snažnu vojsku, potuče staroga roditelja u poļu gatačkome u Hercegovini; radi čega malo kasnije Uroš I puče od tuge na srcu. Ovo grdno i sramotno djelo toliko je Srbe rasrdilo, da je Stefan, da umiri duhove, naredio da se iskopaju kosti pokojnoga oca i prenesu u manastir Sapoćan i ondje sahrane; stade graditi crkve i manastire i posla kao zavjet darova, zadužbina, čak i u Jerusalim. God. 1275. pade s koña i prelomi nogu, te podijeli s bratom Stefanom Urošem Milutinom vladavinu i prenese stolicu u onaj dio Srbije nazvan Srijem, po kojemu i on primi prezime (Srijemski).

Iz ovoga, što smo do sada kazali, mislimo da se može zaključiti:

a) da je onaj srpski kralj, kojega Dante spominje, Stefan Dragutin Srijemski;

b) da se aggiustare ima bez sumnje pretpostaviti glagolu vedere, te da znači udesiti, ispraviti, imitovati;

c) da riječ kalup ovdje znači tip;

d) da adverbij male označuje rdav uspjeh u materijalnom izradivañu nekijeh novaca u nekijem mjestima Srbije, koji su bili metalne smjese lošije, nego li mletački novci;

e) da novac (groš) samo individualizuje kralja, inače opakoga, pošto se odmetnuo od oca, kojemu je oduzeo prijestò i život;

f) i, na posletku, da su najstariji komentatori Božanstvene Komedije mnogo tačnije ovaj stih objašnjivali, nego li kasniji, naročito pak mnogi moderni.

Preveo s italijanskoga

Lubo N. Vlačić.

PRILOZI ISTORIJI SRPSKE KNIGE U DUBROVNIKU. (3)

— Petar M. Kolendić. —

Dubrovčani i srpski jezik.

Obećao sam, da ću se povratiti na srpsko ime u Dubrovniku za jezik, pa me evo na biļezi.

G. Dr. Milorad Medini misli¹⁾, da je »hrvatsko ime za dubrovačku kniževnost opravdanije, nego srpsko prvo svega, što mu u samoj kniževnosti nalazimo traga, a drugo što dubrovačku kniževnost ne možemo rastaviti od dalmatinske, a ova je hrvatska«. Čast naučnoj spremi g. Medinija, ne samo, što mi je bio nastavnik, no što je on, zbiļa, svojim publikacijama razložito razjasnio više pitaņa u dubrovačkoj knizi, ali govoriti o kakovoj »opravdanosti« za Dubrovčane, čini mi se vrlo, vrlo škakļiva stvar. Prije svega stari Dubrovčani, da su predvidjeli Marmonovu prijevaru, u zavještaju bi, bez ikakve sumnje, sve kniževne proizvode podjednako ostavili srpskom i hrvatskom narodu, s izričitom napomenom, da im djela obojica prigrle, a da njih ostave njihovu »slovinstvu«, svejedno kao i pobornike ilirstva na zagrebačkom »Mirogoju«. Tragovima srpskog imena u dubr. knizi posvećena je ova skica, a jesu li n. pr. Dubrovčani smatrali svoju kniževnost u svezi s dalmatinskom — to je drugo pitaње. Ko bi preduzeo dokazivati, da je našim prvim kniževnicima bio poznat n. pr. Marulić? Pa i ono pet-šest čakavačkih oblika kod naših dioskura može se lako svesti na čitaње čakavačkih lecionara, jer su dopirali i do Dubrovnika, kako ćemo već vidjeti, a bilo ih je čak i u Bosni²⁾. Pa i u doba »poslanica« kako su stali Dubrovčani sa svojim »civis Ragusinus« prema »bnetačkim« podložnicima? Neosporna je činjenica, da je Zlatarić svoj prijevod Elektre »izložio hrvatski«. Ja ne mislim raspravļati otkud tu hrvatsko ime, je li to radi Dobrowský-jevih »političnih sveza s Hrvatskom«³⁾, Maretićeve

¹⁾ Glasnik Matice Dalmatinske (veļača 1904.) str. 273. ²⁾ Упор. Гласник земаљ. музеја у Бос. и Херц., г. 1889., III., 73. ³⁾ Slawin (Prag 1806.) I., 454.

WWW.UNILIB.RS

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

>kurtoazije prema hrvatskom velikašu¹⁾, ili radi Budmanijeva »obzira na Zrińskoga²⁾; tek — tu stoji *hrvatski*, a tako je pribiležio i nepoznati pisac u rukopisu Genealogia delli cittadini Ragusei³⁾. Na isti naćin ne mogu poricati, da Stuliću nije »Illyrice, in illirico, slovinski, hãrvãtski, hrovãtski, horvãtski⁴⁾, ni »Illirico, add.-slovinski, hrovatski, horvatski, hãrvatski⁵⁾, kako ne mogu govoriti ni o ñegovu patriotizmu, jer je on »rodom Dubrovesanin posinovljenjem menni tja diesniem Magjar⁶⁾. Ta, pojam »ilirski« ĉešće je i drugovdje izjednaćen s »hrvatskim«. Tako je još g. 1552 olomućki jepiskop, Johannes Dubravius⁷⁾, govoreći o domaji Ćeha i Leha, kazao, da su izašli »ex Illyria, quæ modo Croatia cognominatur«, a opet Flavius Blondus srpske i hrvatske zemlje shvata pod »Croatia«, jer każe »servat tamen aetatis nostrae consuetudo, ut ea omnia Dalmatiae quondam ora in superum mare (i. e. Adriaticum) vergens, Dalmatia, et quicquid ejusdem montes mediterraneaue fuere Croatia nominatur, Rasciaque et Bosna pro Regni Croatiae regionibus habeantur⁸⁾. Obojica su, po svoj prilici, to uradili radi nepoznavãna krajeva, o kojima govore, pa već g. 1532. Hvaranin Priboevus napada na Blonda, sa šta je Istriju ubrojio meĊu italijanske pokrajine⁹⁾, a znaćajno je, da i Appendini, citujući ga u Stulićevu rjećniku, ispušta rijeći o Bosni i Srbiji. Imamo, najzad, primjerã, gdje je »ilirski« isto što i »srpski«. Tako je poznatom tronoškom letopisu, od g. 1791.,

1) Rad LXXXIX., 236. 2) Stari pisci hrv. XXI., XXX. 3) Годишница Н. Чувића XXII., 175.: Sud(detto) Domenico fù poeta insignie in lingua Illyrica, stampò un libro in Venezia del 1597 intitolato Electra, composta in lingua croata. 4) J. Stulli, Lexicon latino-italico-illyricum, Budae 1801., I., 674. 5) Vocabolario italiano-illirico-latino del p. Gio. Stulli, Ragusa 1810., I., 731. 6) Rječoslobxje slovinsko-italiansko-latinsko, J. Stulli, Dubr. U prikazu caru Frañu II. 7) Historiã regni Boiemã, Prostantã 1552., IIIa. 8) Гласник земаљ. музеја XI., 240.

9) Oratio fr. V. Priboevii, De origine svecessibvsqve Slavorum, Venet. 1532., 13.: Sed ad Histros mea nunc uergente oratione, *mirari satis nequeo*, *Blondi* foroliensis ac *Philippi Bergomatis* necnon & quorundam aliorum ut peritissimum a nobis auferre, suisque connumerare diuum possint Hieronymum, Histriam Italiae esse prouinciam astruentium, erga nos æmulationem, cum situ ac moribus, & sermone Histria ab Italis distinguatur.

udaren natpis Родословіе сѣрксое или илиричское¹⁾. Svim dubrovačkim pjesnicima »ilirski« je i srpski i hrvatski²⁾, a divan primjer tome imamo i u Srbiji, kad je Đorđićev savremenik, Аданасіе днакон Сербинъ, u spisu второе запискине писао: крещеніе же сватое и крѣс Христовѣс принаам от Павла апостола, когда проповѣдалъ во илириксѣ, и то естъ славоинна земля сѣркскаа и гарватскаа³⁾. I Stulić je, sa svim tim, tako osjećao, jer u spisku »knjigocsinaca slovinskieh«, što ih je za rječnik upotrijebio, Orfelinov Вѣчный, т. е. отъ начала до конца мира траюцій календаръ cituje »Orf. Vjècni kalendar illirieski Zakarie Orfelina Cirillieski u Beesu utjèscten«⁴⁾. Ali pored naučnih kovanica, slovinskog i ilirskog imena, u Dubrovniku se mnogo puta pomiñe i *srpsko* ime za jezik, možda deset puta više no hrvatsko. To je, mislim, znao i istorik Lučić (Lucius), kad je pisao »Dalmatae tamen, ipsisque contermini Slaui, linguam Slaucam non dicunt, sed Hruatam, vel Srblam, prout cuiusque dialectus est«⁵⁾, jer se barem ovdje ne će zapredati ñekakom rimskom Dalmacijom. Dubrovčani su redovito vodili prepisku sa srpskim vladarima iz raznih krajeva Šrpstva, pa, došljedno, imali prilike proučiti raznolike oblike

¹⁾ Kad je Šafařík ovaj spomenik štampaо, Гласник V., 20., izostavio je оно или илиричское, а то је, касније, исправіо. I. Stojanović, Каталог рукописа и стар. штамп. књига (1901.) str. 207.

²⁾ Istočne i zapadne granice „slovinskoj besjedi“ Đorđiću su [De illyricae linguae vetustate et amplitudine dissertatio historico-chronologico-critica. Auctore F. Sebastiano Dolci a Ragusio (Venetiis 1754.) str. 58.-60.] ove:

„Stan guofdeni Boga od boja,	Granizzelu gnoj istocne
Simgnom maglom Vitofe tmafti,	I gne tieku fvarhe nie,
I Mariza rieka, koja	Dok harvatska Drava pocne
S' Orfeovieh fufaa ufrafti.	I vaal fvarfci od Adriæ.“

Tu su, dakle i srpske i hrvatske zemlje. Kad bismo htjeli iznositi besmislice, mogli bismo na pr. izvesti, da je Dolci (Slade) zazirao od hrvatskog imena, jer ga u drugoj kitica ispusta i prevodi ovako:

„Exoritur læta, solaque a laude recepto
 Nomine; totque actis, quot sunt sua bella, triumphis,
 Constat ut epoti dilecta ad flumina Dravi
 Avolat, Adriacis telum immisura procellis.“

³⁾ Споменик V., 28. ⁴⁾ Rjecoslòxje kñ. II., 673. ⁵⁾ De regno Dalmatiæ et Croatiae, kñ. VI., gl. IV. (U Schwandtnerovim Scriptoribus rerum Hung. Beč 1748.) III., 454., а u Pavišićevu ital. prijevodu str. 667.]

(staroga) srpskoga jezika¹) i preko granica okoline dubrovačke i primiti srpko ime za jezik, koje je staro, kao i srpski narod. Od toga naroda primili su, još u doba evjetašana romanskog elementa u Dubrovniku, pismena sv. Cirila, pa, dok ostali dalm. gradovi pišu glagolicom, Dubrovčani pišu samo cirilicom, a zovu je po naj više *srpskim* slovima² još od vremena pisara Rуска Hristiforovića, koji je na registar srpskih pisama udario natpis «Un libro di Privilej in caratteri *Serviani*»³), pa do papa Tome Ivanovića, koji je g. 1786. Divkovičev «Плач божјене дивине Марје» uz neke molitve stampao pod natpisom «Plac b. Marie djeve it' serbskicah slova u latinska primien», a i daje. Cirilovica se ušla u dubrovačkim osnovnim školama, jer je još g. 1390. Nicolaus Bulgarus senatskom presudom bio određen «pro docendo in Ragusio pueros litteras selavichas»⁴). Pitomci tih skola su oni pisari republicini, što su se ponosili titulom *srpski* dijaci⁵), a znamenito je, da je medu našlednicima tih «srpskih dijaca» bilo vrtjednih ljudi, pa i srpskih kniževnika. Tako Appendini⁶) o pjesniku Antoniju Kastratoviću kaže, da je bio «segetario per la lingua Slava». Na žalost, nemanio dostiže potpun spisak tih pisara, ali ja sam mislela, da je to bio i pjesnik Baro Betera, otac Marije Dimitri, pjesnikinje, i Pavle, majke Rudera Boskovića, jer je poznato ono cirilovsko pismo diplomatske prirode, što ga je, g. 1704, iz Hercegovoga pisao neki *Avka* Baanica⁷), a adresovao ga *Av* ce *prca* *rečno*-*Avns* *Kaps* *Bergrn* s *nohne* *pske* s *Avstrokunnikr*⁸). Štiko se može reći i o Petru Beneši, velikom kanonisti i pisaru pape Urbana VIII, jer su ga (1627.) prepoučali kardinalu Barberini za privredivača cirilovskih knjiga za katoličke⁹). Tu bi išao i pisar

¹) U jednom spomeniku pisanom u Dubrovniku g. 1281, gdje je govoro pokladu zupana Deso, sina srpskoga kraja Vladislava, dolaze riječi: duo eberubin de argento qui dicuntur *ripidi in lingua slavonica* (Rad I, 136), a riječ *ripidi* njez rješka u starom srpskom jeziku (Monum. Serb. 91; Da-nitić, *Живот краља и архиепископа*, 37).
²) Kukuljević, *Izvjestje o putovanju: Dubrovnik*, ³) *Archiev für sl. Philologie*, XXVI, 180. ⁴) G. 1364; *Нико Врњакъ Анѣк српски*; g. 1477; *рековѣ Никше*, Знаменик, Анѣк српски. *Споменник XI*, 33 i 86 ⁵) *Notizie ist.-crit. sulle antiche storia e letter. de' Ragusei II*, Ragusa 1803, 311. ⁶) *Трачнини LXIII*, 233. ⁷) *Starine XXIV*, 18; La Buciuzza serve in pochi paesi et è più diffu-cile della Cirilliza, e quelli, che adesso si servono della Buciuzza, più vor-lontieri si serviranno della Cirilliza, ... In Araceli si trovano due di-quelli padri di quella nazione; l'uno è lettore della theologia e l'altro nuovamente venuto, quali hanno buone intelligenze della lingua; *v'è anco il Signor Pietro Benessa assai intelligente*.

Luka P. Primojević, koji je (1514.) predlagao senatu, da mu dopusti otvoriti štampariju, u kojoj bi se pečatalo i »in lettere rassiane al modo, che usano li callogeri dela religione rassiana in loro chiesie, de simile lettera, che haueano comenzato Zarnoueichi, che per tutto era laudata et apprezzata«¹⁾.

Milo mi je istaknuti, da su prvi počeci književnosti u prozi i u stihovima pisani u Dubrovniku ćirilovicom. S ponosom pominem naj stariju srpsku umjetnu pjesmu napisanu (1421) ovdje srpskim pismenima²⁾, onda rodoslovlje, što ga je pisao Petar Ohmučević, potomak Rele Krilatoga, starinom Bošnianin, a »сад ће дсбровчнин«³⁾ onu zagubljenu hroniku⁴⁾, pa i »svijet od krjeposti« u kome, pri kraju, stoji: на ч: іа к: (1520.) *лиета · христовних · на · к · мнесеца · мажа · с · дсбровникс · вни · изписано · вкон · лнебро · ѿд · мнезнех · разлога*⁵⁾. Osobito upada u oči, da su i katoličke crkvene knjige u dubr. arhiepiskopiji bile pisane ćirilovicom. Tako je néko u Dubrovniku⁶⁾ prepisao ćirilovicom lekcionarij Bernardina Splićanina, naj stariju hrvatsku štampanu knjigu (1495.), i oblike čakavskoga govora okrenuo u nój na dubrovački⁷⁾. Pa i sad ima u dubrovačkom dominikanskom manastiru jedan taki ćirilovski (Pyrica lingua et serviano caractere) lekcionarij, o kome Červa (Chirographoteca, str. 57., br. XIII.) govori »jam erat Codex iste in Caenobio ad usum fratris Theophili Ragusini anno 1582.«⁸⁾, a slično tvrdi i ovaj italijansko-srpski zapis na istom rukopisu: »Либар . . исала ди падре братре. іакѡѡ ди ратсза ди сантѡ доминикѡ«⁹⁾. A ima ih sačuvanih i više. Jedna taka knjiga je do nazad malo vremena bila u popovskoj blagajnici u Dubrovniku, pa kako je pogibao, da su je uništili, evo náena opisa, u koliko se sjeća jedan postariji počasni kanonik, koji je bio srećan imati je više vremena u rukama: »Ta je knjiga bila u velikoj šesnaestini, vrlo stara, pisana bosančicom, mora da je pretrpjela neugodnih faza, jer je početak donekle na pergameni.

¹⁾ Gelcich, I conti di Tuhelj, 37. ²⁾ Archiv für sl. Phil. XIX., 59. ³⁾ Isto, IV., 341. ⁴⁾ Appendini, Notizie, ist.-erit. I., 74.: „un codice Serviano“, a u nému je govor o postanku Dubrovnika. ⁵⁾ Jagić, Prilozi k hist. književnosti naroda hrv. i srb. (1868.) 4. ⁶⁾ Leskien, Berichte d. kön. Säch. Gesellsch. d. Wissenschaft, Phil.-hist. Classe (1881.) XXXIII., 202. ⁷⁾ Maretić, Lekcionarij Bernardina Splječanina (1885.) XVII. ⁸⁾ Starine XXVII., 4. ⁹⁾ P. A. Syzku, Краткій очеркъ о занятіяхъ за границей (1895.) 15.

Y
H
И
B
E
P
З
И
T
E
T
C
K
A
B
И
B
J
И
O
T
E
K
A

a poslije na hartiji tvrdoj, i to ne na istoj vrsti, već umetnuto razne vrsti hartije. Kako je naslov kńizi, ja se sada ne spomińem, niti sam onda čitańem iste mogao uprav okrstiti tu kńigu. Svakako, po predmetu i sadržaju, mora da je bila neka vrst pontifikala. Premda je svakolika bosanćicom pisana, ipak nije sve ista ruka ispisala, već osobito na umecima ŕezinim opaža se druga ruka. Na svrsi i na koricama s unutrašńe strane ima napisana koja riječ nespretno i od razne ruke, i to ćirilovicom... Svećenik taj, vlasnik kńige, i koji se, valda, ŕnom služio, mora da je bio katolik... Tečajem vijekova i Bog sam zna kolikijem prenošeńem ureda popovske blagajnice ta kńiga, zanemarena, ne naiđe nikada na ćovjeka, koji bi joj mogao bio dati zasluženju važnost. Ni sam pok. dum Lovro Kukulica, profesor bogoslovja IV. razreda u Dubrovniku i upravitelj popovske blagajnice za mnogo i mnogo godina, i premda kńiževnik i vrlo ućena osoba, ipak za ćudo je, da nije na tu kńigu svrnuo svoju pažńu. Kńiga u tom uredu nije stala zativorena ni ćuvana, već metnuta na vrh ormara. Prvi, koji ju je zapazio, bio je pok. poćasni kanonik dum Stijepo Hrdalo, ćinovnik kod ureda popovske blagajnice. On me je opomenuo i po putu ŕnegovu dođoh u poznańe te kńige...«. Toliko mi je pisao taj stari sluga božjeg otara, kome ime radi raznih razloga ne iznosim. Ne bih bio ni ovo iznio, ali kako je opće mišleńe, da je ta dragocjena starina nestala, još općenitija je žela, da se s kompetentnoga mjesta *mora dati razjašńeńe o ovoj stvari*, jer mi je poznata još jedna afera s ovom kńigom, koju eto ne iznosim na vidjelo. U interesu nauke, gdje barem sada ćirilovica ne će bosti oći, nadam se, da ova žela ne će ostati vox clamantis in deserto. Pomińem i rukopisni molitvenik »Il uero modo di udire la santa messa meditando la Passione di Gesu Christo«, koji je u Dubrovniku pisao svećenik Matija. (To mislim radi ovih rijeći u molitvama: Benedich, Domine, me Matheum famulum tuum i contra omnes penas, et passiones mei famuli tui Mathei). Rukopis je sada u g. Antonija Benussi, a znan je s toga, što na ćeonom listu ima istom rukom ispisanu više puta ćirilovsku azbuku.

Dugo iza drugih dalmatinskih gradova uvukla se u Dubrovnik latinica. Znamo, da je to i drugovdje išlo teško. Tako je

g. 1545. haġija Vartolomej Gyurgieuits jadikovao, da ne može neke katoličke molitve izraziti dobro latinicom, jer »impossibile est nobis latinis characteribus, ipsorum uocabulorum ueram prolationem imitari«¹⁾. Hrvat Oġnoslav Berlić, velik propagator ćirilovice među Hrvatima²⁾, kaže, da naši prvi pisci u djelima štampanim u Jakinu žale, što im radi nestašice ćirilovskih pismena djela izlaze latinicom³⁾. Ja takih djela, pravo, doslije nijesam vidio, ali je neosporna činjenica, da su svi naši pisci svih vremena bili uvjereni, da je ćirilovica naj savršenija azbuka, pa bi i svoja bezglava vrludaña u ortografiji tumačili ćirilovicom. S toga je još g. 1628. Don Gregorio Vidali da Liesena htio na kraju svoga, sad izgubljenoga, rječnika staviti dvije azbuke, »ciòè quello di S. Girolamo et quello di S. Cirillo«⁴⁾. Otuda u Della Belle ćirilovsko z za z⁵⁾, i u Stulićevu rječniku one litanije »Ac, ca, ce, ci, co, eu; Az, za, ze, zi, zo, zu; ꙗчѣ, ча, че, чѣ, чо, чѣ« itd.⁶⁾. Pa ni Dubrovčani nijesu mogli djedovska »srpska pismena« lako zaboraviti. N. pr. g. 1603. M. Pavlović piše »suiutlo gospostiuo, siue, nemoguki, proki, pomoiki«, a to odaje čovjeka, koji je iz djetinjstva bio vičan pisati сѣвѣтло гѣспѣство, сѣвѣ, немѣгски, проки, помѣки⁷⁾. Vrlo je interesantno, što su u tome katolički sveštenici pošledni popustili. Dum Nikola Fiorović napiše »svojom rukom srpskim slovima, da se bole razumije« svoj zavještaj (1601.) i ode — na drugi svijet, a dum Ivan M. Zaguranović udari svoj biļeg (1611.), s ćirilovskim natpisom, u Gospodñem hramu, u katoličkoj crkvi u Liscu⁸⁾. Ovdje bi, možda, mogao ubrojiti i to, da je Orbinijevo »Zarcalo duhovno ugledalo vidjelo g. 1628. pod natpisom: Огледало дѣховно ѿ почетка и свархе живота чѣвичанскога.⁹⁾

(Nastaviće se).

¹⁾ De afflictione, tam captivorum, quam etiam sub Turcæ tributo uiuentium Christianorum. In veteri Vangiorum uormatia. 1545., u prikazu čitaocu.

²⁾ V. poruku „an meine Landsleute“ u I. i II. izdanju ñegove ilir. gramatike, a i Гласник земаљ. Муз. у Б. и Х., 1904., I., 2. ³⁾ Ignaz Al. Berlić, Grammatik der illir. Sprache (1850.) IX. ⁴⁾ Starine XXIV., 21. ⁵⁾ Dizionario italiano, latino, illirico, In Venetia 1728. passim. ⁶⁾ Rjecoslòxje II., 674. ⁷⁾ Споменик XI., 19. i 91. ⁸⁾ Srđ 1903., br. 22. ⁹⁾ Šafařík, Gesch. d. serb. Liter. I (1865.) 291.

У
Н
И
В
Е
Р
С
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Ј А Н Х У С .

(13)

— Коста Мајкић. —

VII.

Последње преслушање. — Хус остаје непоколебив и не ће ништа да отрицегне без доказа. — Хус бранилац слободе савјести. — Неирраведност саборова.

Последње Хусово преслушање било је 8 јуна. Том преслушању био је опет присутан Сигизмунг, а и Хусовим пријатељима било је допуштено да присуствују. Претресано је 39 изрека Хусових; највише тих изрека односило се на књигу »О цркви«. Одевима на сабору изгледаше не само неразумно већ и дрско учење Хусово, да су само изабрани прави уди цркве Христове и да су само они који стоје Христове слиједе прави хришћани, прави свећеници и т. д. Кардинал Деил окупио је доказивати, како то учење не само што је штетно по цркву, већ се противи и начелима свјетске монархије. Даље је сабору особито изгледала опасна ова изрека Хусова: Апостолска црква врло се добро обилазила без папâ; не би се ништа изгубило, кад не би ни сада папа било, а без папства може се бити и до свршетка свијета. Хус је то изрекао у полемици са Станиславом из Знајма. То је Хус примио од Виклифа, ради чега му је Инглез Штокос рекао, да он нема разлога ни разматати се својим учењем и својим списима, јер то није његово већ Виклифово власништво.

Предсједник сабора Деил предложио је Хусу, да се одрече јавно свију својих »заблуда«, па ће с њим сабор благо поступити или, ако хоће да остане при њима, допустиће му се да може још поједине своје изреке бранити. Хус учтиво се понашајући покорно је одговорио, да ће радо напустити све што се не саглашава са св. писмом и црквеним учитељима. Из тога је кардинал Петар Деил извео, као да је Хус ријешен безусловно се покорити, ради чега му је и предложио ове формуле, које је саставио одбор од 60 доктора и које је сабор примио: 1.) признати неправилне изреке које је до сад учио; 2.) тијех изрека одрећи се и присећи да их више никад гласати не ће; 3.) све мора јавно опозвати; и 4.) да

има у будуће сасвим обрнуто учити и гласати. Хус опет понавља оно што је већ толико пута рекао т. ј. да је готов сабор послушати, али ради Бога моли, да не мора отприсећи и оне чланке, који су му потурени и којима он никад учио није; а оне чланке, што их он признаје за своје, покорно ће порећи њихову вриједност, чим му »високо просвијећени« оци докажу, на основу св. Писма и црквених учитеља, да они у себи садрже заблуду. Али тако, без доказа, опозвати их не може, јер би то било противу његове савјести.

Хус је рекао крилату ријеч, споменуо је слободу савјести, о којој нико у то вријеме не вођаше рачуна. Дакле најприје Хус иступа као моћни заступник индивидуалнога и личнога убијеђења. Ни у колико се не морамо чудити, што му се на сабору Косничком за те узвишене ријечи наругаше. »Свети« оци нијесу били кадри схватити значај тих ријечи, које је изустио храбри борац и велики човјек; те ријечи су изречене за будућност а не за тадашњост: тек будућа покољења правилно схватише те ријечи и са највишим признањем и пијететом поклонили се пред оним, који их је први одважно изустио: пред Косничким мучеником Јованом Хусом!.....

Кад је Хус прословио горње ријечи, окрете се њему Сигизмунд с овим ријечима: »Чуј, Хусе, зашто да не отприсегнеш заблуде, које ти свјedoци, као што тврдиш, подмећу? Ја сам био све заблуде отприсегао, па ма ниједну раније не исповиједао!« Кардинал Флорентски Франо Забарела обећава Хусу, да ће предложити формулу добро и благо састављену, само нек пристане да своје учење опозове. Послије тога многи се дижу те Хуса нападају и осуђују га те за ово, те за оно; на посљетку и најзадртији злотвори Хусови, Стеван Палеч и Михајило из Њемачкога Брода — биће да се дебела кора на њиховој савјести малчице прокинула — устају и увјеравају, како они лично ништа против Хуса немају, а што га туже, то чине за то, да остану вјерни свом теолошком докторском диплому. На то им Хус без гњева одговори: »Стојимо пред судом божијим; он ће и мене и вас судити праведно, како смо заслужили!«

Послије тога поведоше Хуса у затвор. Изилазећи из сабора срио је Јана из Хлума, који му топло руку стиште

Како му је тај знак топле љубави на душу дјеловао, види се из овијех ријечи, које узимамо из једнога његова, послије тога написаног писма: »О, како ми је само драго било, кад ми господин Јан даде руку; њему није било зазорно пружити руку мени убогоне и опуштеноме јеретику, којег је тако рећи већ свак проклео«.

Сабор је био грозно неправедан према Хусу. Његово преслушање била је само формалност и ништа друго; то је било нешто тек онако на око. Још прије првога преслушања Хус је био осуђен на смрт, само се то забашуривало. Несрећне судије Хусове држаху, да ће са смрћу Хусовом бити и између Чехâ све истријебљено чему је он учио. Како је њихова предвиђалачка моћ била слаба, брзо ће се увјерити, кад се крв стане лити, и кад Чеси стану свога праведника крвљу светити.

Хус не хтједе своје науке опозвати, јер га не моглоше увјерити, да је погрешна. Он изјави пред својим свирепим судијама, да би опорицањем своје науке: 1. многу истину одбацио; 2. криву би присегу учинио (као да је учио заблудама које по његовој памети не постоје), и 3. многе побожне душе (којима је некад правду гласао) саблазнио би. Гледали су на сваки начин да га склоне, да опозове, али ништа није помогло, јер Хус не хтједе противу своје савјести радити.

Како је малешан читав сабор Коснички, у ком сјеђаше на 500 крупних глава, кад се испореди с овим једним човјеком, у срцу и мислима којег бјаше прави божији закон зарезан! Поједини кардинали обилазили су Хуса у његову затвору, не би ли како навели га да отприсегне, али не успјеше; тим појединцима Хус одговараше: »Замислите, кад бисте ви били у мом положају, па кад би вас ко присиљавао да се одречете заблуда, које никад по својем убијеђењу гласали нијесте, шта бисте чинили?« Те су ријечи многога заћуткале.

(Наставиће се).

КЊИЖЕВНИ ПРЕГЛЕД.

Пјесме г. М. Јовановића.

У колу млађих нам и најмлађих пјесника налазе се многи, који имају доста права да пишу, но којима би се могао дати пријатељски савјет, да не прикупљају своје пјесме. Стихови тих иначе врло симпатичних младих људи нијесу, додуше, на одмет, нити сасвим лоши, али бескрајно излишни, неоригинални и без икакве важности, па онда, наравно, и збирке таквих пјесама морају бити, ако не рђаве, а оно бар непотребне и безначајне књиге. Све су то пјесници епигони, који би, када би у опће могли некоме шкодити, били само једно нужно зло. Они су, већином, до успију заљубљени, очајно, несретно, без наде, воле сумрак и ноћну или гробну тишину, своје пјесничке каријере почињу, редовно, у дјечјим листовима или у божјићним и ускршњим додацима и подлицима политичких новина, пишу о свему, о чему су пјевали њихови велики претходници, али немају, разумије се, својих сопствених мотива, а главна им је особина, да, немајући ама ни трунка самосталности, силом хоће да су — оригинални. Било би веома лако именовати неколико таквих појета, али *nomina sunt odiosa*, а и ти су младићи тако осјетљиви и тако дубоко увјерени у извршеност својих стихова, да се ја одиста не усуђујем то да учиним. Но, у пркос томе, не могу а да не споменем бар најокорјелијега те епигонистичке појезије, г. Сокољанина. Па ипак им нико не смије замјерити, што пишу пјесме, јер они, ма да нијесу ни изразити, ни индивидуални, ни самоникли, неријетко напишу — истина поред хрпе рђавих — и по који пријатан, лак и мелодичан стих, што се и у ком озбиљном књижевном часопису може сасвим лијепо поднијети. Само што ти људи већином не знају за аутокритику, не увиђају излишност, или бар безначајност свога рада, па тек што су срећно дотјерали до педесете пјесме, издају, наравно о своме трошку, своје »Зефире«, »Звуке«, »Одабране« или »Прве Пјесме«, или како се већ зову све те малене, често веома укусно израђене књиге.

Међу те и такве пјеснике спада, дакле, и г. Милутин Јовановић, пјешад. потпоручник у Зајечару, заузимајући међу

њима једно од првих мјеста, ваља да одмах оно крај г. Сокољанина. Он је управо прототип пјесничких медиокритета и као нека слаба средина између правога пјесника са дубином осјећања, ширином погледа и сугестивним тоном истинске умјетности с једне, а слабуњаваго стихотворца са појезијом рефлексива и више патетичких него ли дубоко истинитих осјећаја с друге стране. Госп. Јовановићу не само да недостају нови мотиви, неочекиване мисли и силно осјећање, он не само да (као пјесник) није интелектуално образована и пунокрвна личност, него је тешко у његовим љубованкана — а оне чине већи дио ове књижице — наћи згодна, прегнантна израза, у описима слободне природе пак маркантних слика и пластична утиска, а у патриотичким му стиховима оне умјетничке сугестивности, која родољубиво пјесништво диже над празне тираде. Како је само, заради примјера, безизразно банална ова мала, онако насунце истргнута пјесма:

Међ' књигама осушеног
 Нашо (sic!) сам те, цвете мио, —
 Ко (sic!) и ону што ми т' даде
 Заборав те дуго крио.

Колико ли годиница
 Прође од тог сретног часа, —
 Када од ње тебе узех
 Грлећи је око паса?!...

Дал' су мртва уста љупка
 Што се негда мојим (!) звала?
 Или другог грли, можда,
 Рука што те мени дада?

Мислим да је излишно код ових стихова нарочито упозорити на претјерану обичност употријебљеног (и узајмљеног) мотива, на страховиту површноост и прозаичност фразâ и на потпуно отсуство пуноће и свјежине уопште.

Па онда нека још један примјер свједочи за оправданост мога, можда, нешто опороба суда, — рецимо одмах друга »Пролетна елегија«, у којој неубједљиви, тамни стихови досадно теку, као излишне ријечи са усана несносна брбљавца, а почетнички сликови (сам-плам, моје-твоје, ноћ-доћ', вреле-беле) промукло звече као пукнути прапорак.

Тужно ми се вече спрема:
У срцу ми чемер сам;
Покоја ми душа нема
Сагоре је жудње плам.
На од чежње, миље моје,
Сву ноћ кличем име твоје, (!)
Ја не слушам гласе тајне
Што их шапћу авезде сјајне —
Кроз пролетњу ведру ноћ:
„Твоја драга неће доћ'!“

Крај кућице твоје беле
Расцвето (sic!) се јоргован,
Туда лијем сузе вреле
Сваку ноћу самостан.
Али тебе и ту није
Где се бршљан густи вије;
И мирисно, плаво цвеће
У бујну ми косу слеће
Па ми шапће целу ноћ:
„Твоја драга неће доћ'!“

Но ја сам ипак вољан да свој горњи, мало оштар суд поправам у толико, што ћу веома радо признати, да један не врло размажен читалац може наћи у овој лијепо опремљеној свесци и погдјекоју укусну, мекану и пријатно меланхоличну китицу, неколико малих, истина само прилично осредњих, али ипак читких, неусиљено њежних пјесмица, које бар донекле могу да оправдају ову иначе не толико лошу колико излишну књигу. Нема, дакако, ни у њима оне мушке, озбиљне љепоте и свијесне, отмене сигурности у осјећању и извођењу, што тако лијепо карактерише појезију Алексе Шантића, нити Митровићева фино поентирана језика, или оне лирске непосредности М. Ракића, али нека сањалачка, племенита једноставност (и ако не прегнантност) стила пријатно одликује те сразмјерно још најусјелије пјесме г. Милутина Јовановића, и ја с тога радо наводим два три примјера. Узмимо одмах прву пјесму из циклa „Dolorosa“:

Кроз прозирни сутов, преко белих равни,
Преко бујних река замрзалих од студи,
Пустио сам поглед у даљину тавну, —
Сећање ми драге успомене буди.

Опкољену вртом видим кућу малу —
 Што се као лабуд бели из далека,
 Где у мајке дане љупка ружа цвета,
 Бор шумори тихо и мирише смрека.
 У собици малој, пред иконом старом,
 Видим лице мило што од бољке вене,
 Видим усне бледе што се мичу тихо
 И молитву топлу шапућу за мене.

Или ове глатке, угодљиве строфе (на чему им, мјесто на-
 слова, стоје три безмислене звијезде), које су у најразличити-
 јим варијацијама већ небројено пута поновљене и које ће се
 још толико пута поновити:

Ширио се мирис мајских белих ружа
 У сањивој ноћи што је земљу скрила;
 Ја сам слушао речи, ко дах поветарца,
 Што шаптаху страшно твоја уста мила.
 Као да си знала удес што нас чека,
 Стегла си ме јаче на вреле ти груди,
 Још једном си хтела да просневаш слатко
 Док нас страшна јава из сна не пробуди.
 И мирисни, бели цветови јасмина
 Падаху са грања на љупку ти главу:
 То је био, драга, твој венчани венац. —
 И тад блисну суза у оку ти плаву.
 О, и то је прошло... Далеко од тебе
 Трајем самац сада дане дуге, мучне.
 Ја не грлим више твоје тело вито,
 Мене не веселе твоје песме звучне.*)
 Душа ми је мрачна... У грудима носим
 Срце које сада већ ништа не жели,
 Ал' и у том јаду твој ми лик још сјаје
 Као лик Мадоне Сандра Ботичели.

Исписаћу још само почетак једне Јовановићеве »Песме
 Домовини«. Те двије пјесме — јер нема их више — написане
 су паметно и са срцем добра родољуба, али у њима, опет,
 нема много оног тиртејског одушевљења (г. Јовановићева ме-
 ланхонија и ту пробија), што, тако рећи, једино спасава родо-
 љубиву појезију, да се не изроди у шупље и незрело декла-
 маторство. Но обје пјесме ипак нијесу без извјесне усрдности
 и топлине, и доста угодан утисак — а патриотски стихови

*) Ова и одвише обична (4.) књица осјетно квари утисак читаве пјесме.

данас већ у опће тешко утјечу — не смије им се одрећи. (У загради и узгред напомињем, да г. Јовановић пише личне замјенице великим почетним словима, када се тичу отаџбине. Налазим да је то излишно, па и неукусно). У осталом, прва »Песма Домовини« почиње овако:

Оборене главе, са тугом на челу,
Стоји бледа Она. Божанско Јој око
Лије сузе горко на одору белу, —
Под којом у грудма скрива се дубоко
Бол и понижење.
Са уздахом гледа небројено робље
И задах од крви потреса Јој груди.
Она види дуго и бескрајно гробље,
И вапје да се иза сна пробуди
Гњило покољење,
Што у слепој борби неразумних страсти
Задуд троши бујну, младалачку снагу.
О, па ко ће онда на пољима части
Пролит крв за Мајку — Домовину драгу?! и т. д.

*

Навео сам неколико строфа из Јовановићеве збирке, и, оне, мислим, довољно показују, шта и каква је његова пјесма: то је, видите, она и одвише трезвена и неизворна појезија најразноврснијих рефлексја, без многих претенсија на неку особиту важност, са врло мало карактеристичних боја, са посебним личним, али не дубоко унутрашњим садржајем и, разумије се, субјективним изразом, до које вриједним читањем и са нешто мало смисла за лијепо није тешко доћи, а која још никога није ставила у ред првих или бар добрих пјесника. То је, у кратко, поприлично добар, али неизразит и просјечан дилетантизам, од којег се не може ни захтијевати нека оригиналност, крајна самосталност (она је код данашњих пјесника уопће доста ријетка), убједљива јасноћа у осјећању и фрази, мисаона дубина и стваралачка пјесничка моћ. Српска је књига, дакле, врло мало добила збирком Јовановићевих пјесама, али јој његови сјетни, тихи и глатки стихови, крај све њихове безначајности, нијесу сасвим на одмет. Зато књижевни хроничар мора да каже неколико ријечи о Јовановићевој појезији меланхолије, но будући хисторичар наше новије лирике прегутаће његово име.

B I L E Š K E.

K n i ž e v n o s t.

Bogdan Popović o Zmaju Jovanu Jovanoviću. — O našem Zmajovi do sada su opširnije pisali Nedić i L. Kostić. Po Nediću Zmaj nije velik pjesnik, nije čak ni osjećajni pjesnik, on je stihotvorac; a po Kostiću se ni ne zna kakav je, jer ono što on kaže, da je „Zmaj“ pojeo „slavu“, ne može se uzeti kao ozbiljna književna ocjena Zmajeva pjesništva.

Nego pogledajmo što piše g. Bogdan Popović o Zmajovi, sad po njegovoj smrti [Српски Књ. Глас. Br. 82. (XII. 4.)]. G. Popović ne će da govori o Zmajevu položaju u istoriji naše književnosti, ni o njegovim zaslugama kao narodnog prosvjetitelja, pa ni o njegovu političkom značaju, nego samo o književnoj vrijednosti njegova pjesništva. Osim dva već pomenuta suda o Zmajevoj pjesmi, g. Popović pominje još i opći sud, opće mišljenje, koje je Zmaja proglasilo velikim pjesnikom; te, mimoilazeći Kostićevo mišljenje — „zato što je kazano u suviše neozbiljnom obliku i što, u ostalom, ne može ni da pogodimo koje je“ — nastoji da nam pokaže, koje je od tih dvaju tačno: Nedićevo ili opće.

Nedićevo mišljenje on veoma brzo i lako ostavlja na stranu, jer nije trijeba ni dokazivati ni pretresati, no samo po neposrednom osjećanju zaključiti, da je pogriješno nazivati stihotvorcem onoga pjesnika, koji je spjevao: „Svetle grobove“ i „Brankove žeļe“, pjesnika *Đulića*: „Vidiš, sad sam došō k tebi“, „Snivō sam te, a ti puna eveća“; pjesnika *Đulića uelaka*: „Mračni, kratki dani“, „Oh, kako je sivo, tamno“, „Bolna leži, a nas vara nada“ i dr. Zar nije pogriješno nazivati stihotvorcem pjesnika balada „Tri ajduka“, „Lem Edima“, „Selim-bega“; pjesnika satira: „Brača“, i „Vidov danu“ i dr.?! Koliko god je Nedićevo mišljenje dotle zagazilo, ipak se opće mišljenje nije moglo toliko prevariti, da bi jednoga stihotvorca moglo nazivati velikim pjesnikom. Jer šira publika — kako kaže g. Popović — u svojoj ocjeni, iskrenoj i neiskrenoj, može da se prevari samo onda, kad je za ocjenu potrebna velika načitanost, pretañen ukus, dubļe opažanje ili filozofske misli; ali kađ je na redu umjetničko djelo, koje iznosi svakomu pristupaćna osjećanja, jezikom koji nam je svima poznat, opšte mišljenje ne može se toliko zbuniti, da kao istinu primi ono što je istini dijametralno protivno.

Sad g. Popović govori o Nedićevu ukusu, o njegovu romantićizmu i o Zmaju ne-romantićnom pjesniku, te veli: „Nedićeva ocena Zmajevog rada pogrešna je, i ja je neću podrobnije pobijati“. Zatim prelazi na opće mišljenje, po kojemu je Zmaj velik pjesnik. I ovo opće mišljenje čini mu se isto tako malo tačno kao i Nedićevo, te po tomu izlazi, da Zmaj nije bio velik pjesnik. Da se označi lepota pjesničkoga djela potrebno je paziti na misli i osjećanja u ñemu, na veću ili mañu dubinu i misli i osjećanja, treba gledati i na živost mašte i kako je prečišćen ukus. Sve veći razvitak ovih osebina čini pjesničko djelo lepšim i savršenijim, čini pjesnika višim. Sad g. Popović traži u Zmaja ove osebine i ñihni razvitak, pa će po tomu da kaže, da li se Zmaj može pravom nazvati velikim pjesnikom. G. Popović, da ne nalazi

u stranu književnost, govori o mislenoj vrijednosti Ńegoša: „Ńegoševi stihovi pokazuju čoveka, koji ume da vidi ono što je zanimljivo, i koga zanima ono što je video, čovjeka posmatrača i mislioca“. Dočim u Zmaja ne može da nade takih misli. Pjesme u „Pevaniji“ ne pokazuju čovjeka, koji stvari dublje vidi ili o njima dublje razmišlja; opjevani predmeti su obične teme lirskoga pjesništva. Zmaj nije bio ni vrlo oštar um, niti je imao širih pogleda, niti je imao dubleg unutrašnjeg života, niti je čovjeka dublje proučavao. Nije osjećao one tanke veze, koje nas vežu stvarima što nas okružuju, a nije ni s ovima dublje saosjećao.

Ovako sve govori g. Bogdan Popović o Zmaju, ili bolje, o vrijednosti Zmajeva pjesništva, po čemu se zaključuje, da mislena vrijednost Zmajeva pjesništva nije velika. Sad čekamo što će reći o onima drugim trima osobinama: o stepenu dubline osjećanja, o stepenu živosti mašte i o mañe ili više prečišćenu ukusu.

Fr. V. K.

Doktor prava i vañan poznavalac historije, Florentinac Luigi Villari štampao je u Londonu knigu pod natpisom „The Republic of Ragusa“. G. Villari je lani u ovo doba boravio u Dubrovniku radi naučnih razloga. U isto doba proputovao je Dalmaciju, Hereeg-Bosnu i Albaniju, a ove se godine prepravla proputovati Srbiju i Maćedoniju.

Uvaženi italijanski književni pregled, *La Nuova Rassegna Bibliografico-letteraria*, što izlazi u Firenzi, donosi u posljednoj svesci početak članka o životu i radu Zmaja Jovana Jovanovića a iz pera našega saradnika, g. Špira J. Geruna. Članak će se nastaviti i završiti u narednim sveskama.

Изашла је из штампе нова књига: *Словенска Митологија* од Л. Леже-а, превео Рад. Агатоновић, професор у Нишу (Србија). Књига има најпријед увод „у опште о митологији“ од преводиоца, износи 20 шт. таб. вел. 8.° са 32 слошка слов. крпова. Издање је фонда пок. Илије Коларца. Стоји 3 круне комад. Новац слати упућницом преводиоцу у Ниш (Србија); а он ће о свом трошку послати на препоруку.

„Rad“, dioničarsko društvo za izdavanje srpskih kniga i novina u Rumi, osnovalo je Narodnu Biblioteku, od koje je već izašla prva sveska: „Govor D.ra Nikole Đurđevića na velikom zboru srpske narodne radikalne stranke u Okučanima 20. septembra 1903. godine.“ Cijena 20 potura.

Prof. Milan Begović napisao je studiju o srpskom pjesniku Vojislavu Iliću.

U ovogodišnjem programu c. k. Velikoga Gimnazija u Dubrovniku prof. bar. W. Ľubibratić, naš saradnik, napisao je studiju: *Josip Parini i talijanska satira u XVIII vijeku (I)*.

„Srpska Književna Zadruga“ u Biogradu osim svojih redovnih izdanja počela je izdavati i naročitu biblioteku za narod. Kao prva sveska Narodne Knjige štampana je poznata pripovijetka Janka Veselinovića: Kumova Kletva. Ova je knjiga štampana u 20.000 primjeraka, te je u malo dana već rasprodana i sprema se već drugo izdanje.

„Dnevni List“ u Biogradu počeo je od 1 jula donositi zaseban književan dodatak koji izlazi svake nedjelje. Saznajemo, da će od prvoga septembra i biogradski listovi „Štampa“ i „Trgovinski Glasnik“ također imati stalne književne dodatke.

U godišnjem izvještaju srpske vel. gimnazije karlovačke, koji je vas posvećen pomenu stote obljetnice od smrti osnivača te gimnazije, Dimitrija Anastasijevića Sabova, izašla je vanredno interesantna monografija „Prve srpske novine i osnivanje karlovačke gimnazije, a iz pera privremenog upravitelja, g. Radivoja Vrhovca. Tu su vrlo zanimivi, doslije malo poznati podaci o počecima srpske žurnalistike, biva o srpskim novinama, što su na 14 marta g. 1791. počele izlaziti u Beču pod natpisom СЕРБСКІА ПОВСЕДНЕВНІЯ НОВІНЫ.

Početkom ove godine ministarstvo prosvjete u Srbiji bilo je raspisalo natječaj za novu narodnu himnu za Srbiju. Rok je bio ostavljen do 1 juna ove god., a nagrada određena do hiljadu dinara. — Na ovom natječaju prijavljena je 61 himna, ali su po ocjeni stručne komisije sve odbačene. Prema tome ministarstvo je raspisalo nov natječaj sa rokom do 1. avgusta ove god. Nagrade su tri: jedna od hiljadu, druga od trista, a treća od dvjesto dinara. Samo pjesma koja dobije prvu nagradu biće usvojena za narodnu himnu. Lica, koja imaju kompetovati na ovome natječaju, pozvana su od strane ministarstva naročitim pismom. To su sve poznatiji i najpriznatiji srpski pjesnici, a na ime: Laza Kostić iz Sombora, Milorad Đ. Mitrović iz Biograda, Aleksa Šantić iz Mostara, Jovan Dučić iz Pariza, Josip Bersa iz Zadra, Jovan Dragašević iz Biograda, Milan Đ. Jakšić iz Srpske Crne, Dragutin J. Ilić iz Biograda, Pisto Odavić iz Biograda i Milorad Petrović iz Stojnika. — Po izboru pjesme za himnu biće raspisan natječaj za kompoziciju.

„Srpska Književna Zadruga“ u Biogradu otkupila je i uvrstiće u svoja izdanja i dramu „Ekvinocij“ od kneza Iva Vojnovića. Ova je drama predstavljana u početku ove godine u nekoliko maha u Biogradu i požela je velik uspjeh. Ranije je štampana u izdanju „Matice Hrvatske“ u Zagrebu, ali ju je pisac sad u nekoliko dopunio, a četvrti čin iz osnove preradio.

Poznati prijevod T. Maretića „Homerove Odiseje“ štampan je ovih dana u Biogradu u izdanju Državne Štamparije. Ovaj je prijevod ranije izdala na svijet Matica Hrvatska, ali je sad puno popravljen i bliže originalu dopunjen. Pred tekstom nalazi se i nov poduži predgovor od strane prevodioca. — Izdanje je vrlo lijepo, a cijena knjiži 4 dinara. — Kao što smo saznali, i Maretićev prijevod Homerove „Ilijade“ otkupljen je i štampa se u istoj štampariji.

Ministarstvo prosvjete u Srbiji izdalo je u jednoj zbirci sve narodne pjesme o ustanku srpskom na Turke pod Kara-Dordem. Ova je kniĝa štampana u sto hiljada primjeraka i namijeñena je narodu.

Dubrovački statut. — Jugoslavenska akademija izdala je Dubrovački Statut od g. 1272, koji su uredili uœeniaci svjetskoga glasa V. Bogišić i K. Jireček. Ovaj statut nije bio nikada štampan, te je bio nepristupačan uœenom svijetu. Urednici su upotrijebili pet rukopisa. Sâm statut (*Liber statutorum civitatis Ragusii compositus anno 1272*) ima osam kniĝa. Pred statutom je predgovor ili ti uvod, koji je uprav duboka studija o dubrovaèkom pravu. Dubrovački statut odlikuje se izvornošću. U uvodu urednici se mnogo bave životom i radom Frana Gundulića, jednoga od najboljih pravnika u starom Dubrovniku. Poslije uvoda dolaze pravni spomenici dubrovaèki, stari od g. 1272. Iza toga slijedi tekst statuta s kritièkim aparatom. Daļe je nadodat dodatak, koji sadrži tablice i marginalne primjedbe starih rukopisa, pa komentatorski rad Frana Gundulića. Napokon su urednici sastavili indeks imenicâ i glagolâ te kronološku tablu.

Cjelokupan utisak je uprav odlièan. Djelo je baš dostojno svojih urednika i izdavaèa,

„*Новое Время*“ u jednom od poteñih brojeva donosi lijep prikaz K. Skalkovskoga o akademijskom izdanju dubrovaèkoga statuta. Pisac je osobito zahvalan velikim nauœnicima V. Bogišiću i K. Jireèeku, što su ovom kritièkom publikacijom pruĝili lijepih podataka pravniciima, koji se interesuju komparativnim zakonodavstvom, pa završuje, da je „za slavenska istraĝivaña dubrov. republika jedna od najzahvalnijih, te da predstavlja znaèajnu œinjenicu pretopļeñia Romanâ u Slavene“.

Ëitujla.

Sima Lukin Lazić. — Ovaj veliki patriota, koji je vas svoj život posvetio radu za probudeñie narodne srpske svijesti u Hrvatskoj, zaklopio je svoje oči rano, u œetdesetoj godini svoga života. Bio je urednik šaljivoga satirièkoga lista „Vraèa Pogadaèa“, u kome se ogledala ñegova šala i satira, a poznat je i kao pisac „Kratke povjesnice Srba“, „Srba u Davnini“, „Srbina od Srbina“. Ova je djela on obrađivao s nepouzdanim izvorima, a pisao ih je tako prostim i jasnim stilom, da ih mogu lako da œitaju i oni koji su tek pismeni, s œega su i bila i rasturena u veoma velikom broju egzemplara meðu narod. Napisao je i zbirku pjesama „Divļi œovjek“, u kojoj se nalazi i veoma lijepih mjesta, navlaš rodolubivih. Napisane su neusiļeno, a odvajaju, kako veè rekoh, patriotizmom rastužene, ojadele srpske duše. I one obiluju jedrim humorom i satirom, koja ne prelazi granice i ne zalazi u trivialnost. Svaki znamenitiji momenat u srpskom narodu vidjet je u ñegovoj pjesmi, gdje kadkad omirišemo i priliènu lirsku visinu.

Zaželivši pokojniku vjeèni mir i pokoj, mislim, da ne œe biti na odmet da pri kraju navedem one lijepe ñegove stihove, što ih je posvetio Dubrovniku:

Ozaren srpskom sv'jeœu Dubrovnik űezlo prima
Da luèem l'jepe sloge posv'jetli nama svima.
Pa sv'jetli, svjetli, vladaru siñeg mora,
I preko ovih poļa i preko ovih gora!
Ta tvoj se ods'jev œvrsto i s našom dušom slio:
Ta brat je mio, ma koje vjere bio.

Fr. V. K.